

Redovisning av uppdraget att utveckla en modell för ämnesplaner för gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning, regeringsbeslut 2009-01-22, U2009/149/G

Redovisningen innehåller en beskrivning av en ämnesplanestruktur för gymnasieskolans samtliga ämnen. Skolverket redovisar också exempel på hur innehållet i det gymnasiegemensamma ämnet matematik kan variera och anpassas till de mål som finns för respektive utbildning. För ämnet samhällskunskap redovisas hur gymnasiegemensamma kurser med olika omfattning kan utformas. Skolverket anger dessutom vad som ska gälla för den elev som vill välja ytterligare kurser i ämnena matematik och samhällskunskap. I redovisningen beaktar Skolverket även den föreslagna ämnesplanestrukturen ur ett vuxenperspektiv. Slutligen redovisas ämnesplanexempel för ämnena svenska, matematik, samhällskunskap, personbilteknik, handel samt hälsa, vård och omsorg.

Skolverkets ställningstagande om ämnesplanens struktur i detta uppdrag innebär inte att Skolverket vill föregripa de ställningstaganden som kommer att göras i samband med uppdraget att utarbeta nya kursplaner och kunskapskrav för grundskolan och motsvarande skolformer. Det gäller t.ex. huruvida samtliga mål alltid ska vara betygsgrundande, sättet att ange centralt innehåll och hur kunskapskrav formuleras.

Ämnesplaneexemplen är framtagna av expertgrupper i samverkan med Skolverket. Eftersom uppdraget fokuserar på ämnesplanens struktur har exemplen inte närmare bearbetats innehållsligt. Innehållet har inte kvalitetssäkrats av Skolverket utan har tagits fram som underlag för Skolverkets ställningstagande vad gäller ämnesplanestrukturen. Syfte, centralt innehåll och kunskapskrav överensstämmer därför inte i samtliga exempel fullt ut med den föreslagna ämnesplanestrukturen. Olika begrepp i ämnesplanerna används inte heller fullt ut på ett konsekvent sätt.

På Skolverkets vägnar

Per Thullberg
Generaldirektör

Jan Sydhoff
Enhetschef

Redovisning av uppdraget att utveckla en modell för ämnesplaner för gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning U2009/149/G

Sammanfattning av Skolverkets förslag

Enligt Skolverkets bedömning är det möjligt och lämpligt att för samtliga ämnen och kurser ha samma struktur på ämnesplanerna för att öka tydligheten i systemet. Skolverket bedömer också att det är möjligt att ämnesplanerna i allt väsentligt får samma struktur och innehåller samma begrepp som grundskolans kursplaner, dock med undantaget att en ny rubrik *Kurser i ämnet* finns med i modellen för gymnasieskolans ämnesplaner. Skolverkets ställningstagande om ämnesplanens struktur i detta uppdrag innebär inte att Skolverket vill föregripa de ställningstaganden som kommer att göras i samband med uppdraget att utarbeta nya kursplaner och kunskapskrav för grundskolan och motsvarande skolformer.

Skolverket menar att den föreslagna modellen ökar tydligheten jämfört med dagens kursplaner och ger bättre stöd för en likvärdig kunskapsbedömning. Den lämnar samtidigt utrymme för lärare och elever att utforma undervisningen med utgångspunkt i ämnets syfte och kursens centrala innehåll.

Den modell som Skolverket utvecklat anger som huvudrubrik ämnets namn. Därefter följer rubriken *Ämnets syfte*. Denna text består av en första del som anger motiven till att ämnet finns i gymnasieskolan och en andra del som anger målen för undervisningen i ämnet. Målen ska vara ämnesspecifika och inte begränsande för elevens kunskapsutveckling i ämnet. Samtliga mål ska utgöra grund för betygsättning.

För att förtydliga hur ett ämne är uppbyggt föreslår Skolverket att modellen innehåller rubriken *Kurser i ämnet*. Under denna rubrik beskrivs kortfattat vilka kurser som finns i ämnet och hur de förhåller sig till varandra. Nästa rubrik är kursens namn och där beskrivs var och en av kurserna. En inledande text beskriver hur kursen fångar upp hela eller olika delar av ämnet och anger kursens nivå i ämnet. Sedan kommer rubriken *Centralt innehåll* som ringar in vilket innehåll undervisningen utgår ifrån.

Under rubriken *Kunskapskrav* följer en inledande text som beskriver vilka aspekter som ska betonas vid bedömningen och betygsättningen inom respektive kurs. Därefter presenteras kunskapskraven för de olika betygsstegen.

Av ämnesplaneexemplen framgår hur kurser med olika karaktär och omfattning kan utformas då det gäller inledande kurser i matematik och samhällskunskap. För elever som vill välja ytterligare kurser i matematik föreslår Skolverket att det från samtliga inledande kurser ska vara möjligt att gå vidare till nästa kurs utan någon extra kompletterande kurs. För ämnet samhällskunskap föreslår Skolverket en påbyggnadskurs som kan väljas efter den inledande korta samhällskunskapskursen.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

2 (52)

Under arbetet med framtagandet av ämnesplaneexemplen har hänsyn tagits till de speciella omständigheter som gäller inom den gymnasiala vuxenutbildningen. Skolverket bedömer att den föreslagna strukturen kan tillämpas även för gymnasial vuxenutbildning. De problem som uppstår genom att kurser blir mer omfattande i poäng kan lösas genom uppdelning i delkurser.

Skolverkets bedömning är att den föreslagna modellen för ämnesplaner inte försvårar möjligheten att anpassa gymnasieskolans styrdokument till den europeiska referensramen EQF.

1 Tolkning av uppdraget

Av uppdraget framgår att ämnesplanerna ska utformas så att progression mellan olika kurser i samma ämne tydligt framgår. Progression mellan kurser anges under rubriken *Kurser i ämnet*. I de fall Skolverket har valt att skapa parallella kurser inom ett ämne framgår det tydligt under denna rubrik.

När det gäller svenskämnet har Skolverket tolkat uppdraget som att utforma en gymnasiegemensam kurs i enlighet med förslaget i betänkandet *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* (SOU 2008:27); nedan kallad *Framtidsvägen*.

Yrkesämnena i detta uppdrag har valts med tanke på att de ska vara av olika karaktär. Ämnesplaneexempel ges därför från Handels- och administrationsprogrammet, Fordonsprogrammet och Omvårdnadsprogrammet. Skolverket bedömer att ämnen från dessa program tillsammans med övriga exempel på ett bra sätt speglar gymnasieskolans breda kunskapsuppdrag och därmed ger verket underlag för en bedömning om den föreslagna ämnesplanestrukturen kan fungera för samtliga ämnen i gymnasieskolan.

Skolverket har i arbetet med uppdraget inte närmare analyserat vilket innehåll som ska finnas och med vilka begrepp kunskap ska uttryckas i ämnesplanerna. Redovisningen inriktas på ämnesplanens struktur. Det har dock under arbetets gång visat sig vara omöjligt att helt bortse från innehållet vad gäller text om syfte och centralt innehåll. Exempelvis har det inom samhällskunskapsämnet krävts överväganden när det gäller gränsdragning mellan vad som bör anges i ämnets syfte och vad som finns uttryckt i läroplanen. I matematikämnet har krävts avvägningar om vilket innehåll de olika inledande kurserna för olika programgrupper ska ha.

2 Struktur för den föreslagna modellen

Ämnets namn (Rubriknivå 1)

Ämnets syfte (Rubriknivå 2)

(Motiv till varför ämnet finns i gymnasieskolan)

Mål för undervisningen i ämnet är att eleven ska utveckla:

- (Ämnesspecifika mål för det som ska betygsättas i ämnet)

Kurser i ämnet (Rubriknivå 2)

(Kursernas inbördes förhållande)

Kursens namn (Rubriknivå 2)

(Presentation av kursen)

Centralt innehåll (Rubriknivå 3)

- (Ringar in vilket innehåll undervisningen utgår ifrån)

Kunskapskrav (Rubriknivå 3)

(Grund för bedömning)

Betyget A	Eleven kan...
Betyget B	Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget C	Eleven kan...
Betyget D	Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget E	Eleven kan...

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

4 (52)

3 Motiveringar till modellens struktur

3.1 Syftestexten och mål för undervisningen

När det gäller mål och kursplanestruktur hänvisas i uppdraget till propositionen *Tydligare mål och kunskapskrav – nya läroplaner för skolan* (prop. 2008/09:87); nedan kallad *Tydligare mål och kunskapskrav*. I denna står att kursplanestrukturen ska innehålla ämnets syfte, centralt innehåll och nationella kunskapskrav. I *Uppdrag att utarbeta nya kursplaner och kunskapskrav för grundskolan och motsvarande skolformer m.m.* (U2009/312S) preciseras ytterligare vad som ska stå under ämnets syfte. Där står att under ämnets syfte ska motiven anges till varför ämnet finns, syftet med undervisningen i ämnet och vad kunskaperna ska leda till. Här ska också de långsiktiga målen för ämnet anges. De långsiktiga målen ska, enligt uppdraget till grundskolan, ha en tydlig ämneskoppling och ange de kunskaper i ämnet som eleven ska utveckla. Kunskaper i ämnet kan avse såväl förmågor som faktakunskaper och de ska vara utformade på ett sådant sätt att de inte begränsar elevernas kunskapsutveckling i ämnet. I uppdraget till grundskolan står vidare att målen och kunskapskraven ska vara så tydligt och distinkt utformade att de bidrar till en likvärdig bedömning. Målen och kunskapskraven ska också vara konkreta och utvärderingsbara.

Utifrån ovanstående krav på syftestexten anser Skolverket att texten under rubriken *Ämnets syfte* bör delas upp i två olika delar. *En första del* anger motiven till varför ämnet finns i gymnasieskolan. Dessa motiv kan härledas till läroplanens övergripande mål liksom till branschens krav på yrkeskunskaper, till högskolans krav på högskoleförberedelse och till samhällsutvecklingen. Direkta citat ut läroplanen ska inte förekomma i denna text. *En andra del* anger vilka kunskaper eleven ska utveckla genom undervisningen i ämnet. Skolverket anser, liksom utredaren i *Framtidsvägen*, att dessa mål ska vara ämnesspecifika och inte upprepa de generella mål som finns i läroplanen. Vissa av de ämnesspecifika målen kan ändå vara tydligt kopplade till generella läroplansmål och därför uttryckas i det aktuella ämnet. I detta uppdrag har utgångspunkten varit att samtliga mål ska utgöra underlag för betygsättning. I föreliggande förslag till ämnesplanestruktur tydliggörs därmed relationen mellan mål för undervisningen och kunskapskrav. Det innebär dock inte att varje mål behöver betygsättas i varje kurs, eftersom kurser kan ha olika tyngdpunkt. Målen ska uttryckas på ett sådant sätt att de inte begränsar elevens kunskapsutveckling i ämnet.

För att tydliggöra att texten under rubriken *Ämnets syfte* består av två delar anser Skolverket att den andra delen ska inledas med en kursiverad mening: *Mål för undervisningen i ämnet är att eleven ska utveckla:..* Skolverket anser vidare att målen i denna del av texten bör skrivas i punktform, dock grupperade på ett sådant sätt att det inte blir oöverskådligt många punktsatser.

3.2 Kurser i ämnet

Antalet kurser inom ett ämne på gymnasieskolan kan variera från någon enstaka till ett flertal. I allmänhet är ämnena uppbyggda av kurser som bygger på varandra men

det förekommer också att kurser ligger parallellt på någon nivå i ämnets kursstruktur. För att tydliggöra hur ett ämne är uppbyggt och hur kurserna i ämnet förhåller sig till varandra, samt för att ange i vilken ordning kurser ska läsas, anser Skolverket att det behövs en rubrik utöver de som föreslås i propositionen *Tydligare mål och kunskapskrav*, nämligen *Kurser i ämnet*.

3.3 Beskrivning av kursen och centralt innehåll

När det gäller beskrivning av kursen anger betänkandet *Framtidsvägen* och propositionen *Tydligare mål- och kunskapskrav* att varje kurs ska avgränsas av ett centralt innehåll. Det centrala innehållet ska, enligt dessa dokument, ange det innehåll alla elever ska ha med sig efter slutförd kurs och ge lärarna en god förståelse för vad som ska behandlas, men inte i detalj styra valet av ämnesinnehåll och arbetssätt.

Skolverket anser att ett centralt innehåll är möjligt att ange för samtliga kurser inom alla gymnasieskolans ämnen. I de exempel som arbetets fram har Skolverket presenterat det centrala innehållet i punktform. Det blir, enligt den bedömning verket gjort i detta uppdrag och gjorde i arbetet med gymnasieskola 2007, tydligare än om innehållet anges på annat sätt. Skolverket anser att det i vissa ämnen kan behövas underrubriker för att gruppera punkter inom det centrala innehållet, se ämnesplanexemplet i matematik.

Utöver ett centralt innehåll i punktform behövs, enligt Skolverkets bedömning, en inledande löpande text till kursen. I denna text ska kursen beskrivas. Det är viktigt att denna text inte blir en ny syftes- och måltext, men i texten ska det gå att lyfta fram delar av ämnets syfte och mål som särskilt bör betonas i kursen.

Enligt uppdraget ska Skolverket redovisa hur innehållet i gymnasiegemensamma ämnen ska kunna variera och anpassas till de mål som finns för respektive utbildning genom alternativa kurser. Det som skiljer de alternativa kurserna åt blir då bland annat det centrala innehållet. Skolverket bedömer att det centrala innehållet kan variera mellan olika program när det gäller ämnet matematik. När det gäller ämnet samhällskunskap kan det centrala innehållet variera mellan de två inledande kurserna av olika omfattning. (Se nedan samt bifogade exempel.) Utöver en variation i det centrala innehållet behövs även en variation i den inledande texten till kursen, där de olika kursernas inriktning mot olika programgrupper beskrivs.

3.4 Kunskapskrav

I betänkandet *Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan – Förslag till nytt mål- och uppföljningssystem* (SOU 2007:28); nedan kallad *Tydliga mål och kunskapskrav*, anges att det behövs ett nytt sätt att formulera kraven på godtagbara kunskaper när mål att uppnå tas bort. Mål att uppnå ställer krav på skolhuvudmannen och skolan att ansvara för att varje elev når målen. När denna lägstanivå tas bort måste ansvaret formuleras på ett annat sätt och i betänkandet föreslås detta göras med hjälp av kunskapskrav. Kunskapskraven ska, enligt betänkandet, ange vilka krav som ställs på eleven, men innebär också ett resultatkrav på skolan att eleven ges möjlighet att uppfylla kunskapskraven. I betänkandet föreslogs kunskapskraven formuleras i kan-form,

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

6 (52)

t.ex. ”Eleven kan ge exempel...”. Skolverket tolkar det som att kunskapskraven ska ange en lägstanivå för respektive betyg. De kan också behöva fylla delar av de syften som dagens mål att uppnå står för.

Det finns olika sätt att uttrycka kunskapskraven. Ett sätt är kan-formen (t.ex. eleven kan beskriva) i enlighet med betänkanudet *Tydliga mål och kunskapskrav* och ett annat presensformen (t.ex. eleven beskriver) i enlighet med dagens betygskriterier. I detta uppdrag har Skolverket valt att i kunskapskraven inleda med kan-formen och därefter variera mellan kan- och presensformen för att därigenom uppnå ökad tydlighet och läsbarhet, se exempel nedan.

Enligt Skolverkets bedömning bör kunskapskrav formuleras i löpande text för att underlätta för läraren att använda de mellanliggande betygsstegen. Om kunskapskraven står i punktform finns en större risk att de mellanliggande stegens formulering ”till övervägande del” betyder att ett antal punktsatser från betygsteget över är uppfyllda istället för att läraren gör en helhetsbedömning av att eleven ”till övervägande del” uppfyller det högre betygsteget. Två belysande exempel på kunskapskrav skrivna i löpande text är följande från ämnesplanen i svenska, kurs 3, betyget A samt från ämnesplanen i personbilsteknik, kurs motor och drivlina, betyget E:

Eleven kan läsa centrala skönlitterära verk från olika tider samt facklitteratur och analyserar och jämför det lästa och relaterar till sin egen tid och livssituation. Eleven resonerar kring stilistiska och litterära begrepps funktioner. Eleven kan skriva sammanhängande texter som i huvudsak är av utredande eller personligt reflekterande karaktär. Texterna är intresseväckande, insiktsfulla och anpassade till situationen, har en väl genomtänkt disposition och språket är stilistiskt säkert och precist. I sitt skrivande utgår eleven från sina egna kunskaper, erfarenheter och tankar såväl som från de texter eleven har läst. Eleven sammanställer, jämför och tolkar dessa texter ur olika perspektiv samt anger sina källor på ett korrekt sätt. Eleven kan använda retoriska grepp och håller väldisponerade och intresseväckande anföranden som är väl anpassade till situationen.

Eleven kan beskriva den grundläggande principen för hur motor och drivlina fungerar och är konstruerade, dels var för sig, dels hur de är beroende av varandra för fordonets totala funktion. Dessa kunskaper om konstruktion och funktion kan eleven använda som en grund för ställningstaganden för att identifiera och lösa enklare tekniska problem som kan uppstå i motorer och drivlinor. I samband med arbetsuppgifternas genomförande kan eleven beskriva de lagar och andra regler som styr verksamheten och eleven arbetar samtidigt utifrån en medvetenhet om att det finns krav på säkerhet, miljö och kvalitet. I arbetet kan eleven även ta ansvar för maskinella värden, sig själv och andra i sitt agerande. Eleven kan också använda de verktyg och andra hjälpmedel som är lämpliga enligt praxis inom yrket för att lösa de specifika arbetsuppgifterna. I arbetet med att lösa enklare tekniska problem kan eleven anpassa sig till och samarbeta med andra för att nå planerade resultat. Resultatet av elevens arbete i samband med service och reparation är rimligt med tanke på kursens innehåll och nivå.

Valet av formuleringssätt för kunskapskraven i löpande text kommer att påverka utformningen av undantagsbestämmelsen i 7 kap. 4 § gymnasieförordningen.¹

¹ Av 7 kap 4 § sista stycket gymnasieförordningen framgår bl.a. att läraren, om det finns särskilda skäl, kan bortse från *enstaka betygskriterier* eller från enstaka delar av betygskriterier. Med särskilda

I detta uppdrag har Skolverket valt att presentera kunskapskraven i tabellform vilket har bedömts ge en ökad tydlighet och överblick.

Skolverket anser att det behövs en inledande text till kunskapskraven. En sådan text finns med i de ämnesplaneexempel som bilagts. I denna inledande text går det exempelvis att lyfta fram vad som är viktigt att bedöma i just den kursen och delar av ämnets syfte och mål kopplat till bedömningen.

4 Överväganden för ämnesplanen i matematik, samhällskunskap och svenska

4.1 Matematik

Enligt uppdraget ska Skolverket redovisa hur innehållet i gymnasiegemensamma ämnen ska kunna variera och anpassas till de mål som finns för respektive utbildning genom alternativa kurser och föreslå hur detta skulle kunna utformas för ämnet matematik. Vidare ska Skolverket ange vad som ska gälla för den som vill välja ytterligare kurser i ämnen där de inledande kurserna har olika karaktär eller omfattning. En utgångspunkt i arbetet ska vara betänkandet *Framtidsvägen*.

I betänkandet anges att gymnasieskolan ska innehålla ett matematikämne med olika inledande kurser för olika program eller grupper av program. Samtliga inledande kurser ska omfatta 100 poäng och bygga på grundskolans nivå. De olika kurserna ska ligga på samma nivå och alla ska ge grundläggande högskolebehörighet. Det ska finnas två olika sorters matematikkurser för de högskoleförberedande programmen och ett antal olika kurser för yrkesprogrammen. Utredaren gör också bedömningen att den inledande kursen på vissa yrkesprogram kan vara den som gäller på något av de högskoleförberedande programmen.

Skolverket har i detta uppdrag utgått från den ämnesstruktur i matematik som beskrivits i betänkandet. För att undersöka om det går att formulera olika inledande kurser för olika program eller grupper av program har Skolverket tagit fram ämnesplaneexempel i matematik med olika inledande kurser (se bilaga). I bilagan är de olika kurserna skrivna utifrån områdena naturvetenskap och teknik samt omvårdnad.

Skolverket anser att det går att formulera olika inledande kurser för olika program eller grupper av program. I de exempel som bilagts anges för de olika programgrupperna delvis olika centralt innehåll och kunskapskrav. Enligt Skolverkets uppfattning behövs mer arbete med såväl innehåll som kunskapskrav för att de olika inledande kurserna verkligen ska uppfattas som program/programgruppsspecifika. Det behövs också mer arbete och analys av vad som menas med att de inledande kurserna ska ligga på samma nivå och vara påbyggbara i den tänkta strukturen för matematikämnet, och om och i så fall hur detta kan förenas med att de samtidigt ska vara programspecifika. I det fortsatta arbetet kommer det att behövas ett väl

skäl avses funktionshinder eller andra personliga förhållanden som inte är av tillfällig natur och som utgör ett direkt hinder för eleven att uppfylla kraven för ett visst kriterium.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

8 (52)

utvecklat samarbete med branscher och representanter för olika karaktärsämnen för att synliggöra matematiken inom såväl karaktärsämnena som yrkeslivet. Det behövs också forskning om matematik i karaktärsämnena och yrkesliv. Andra styrande faktorer, exempelvis det nationella provsystemet, behöver också konstrueras utifrån programspecifika behov.

Skolverket anser således att det behövs ett antal inledande kurser för olika grupper av program. Vissa program går kanske inte alls att gruppera utan behöver en egen inledande kurs. Detta grupperingsarbete behöver göras i samband med det kommande ämnesplanearbetet. Det står dock klart att det inte får bli så många inledande kurser att systemet blir svåröverskådligt och svårt att hantera.

Utöver de inledande kurserna behövs, enligt Skolverkets uppfattning, ytterligare ett antal 100-poängskurser. Skolverket anser, i likhet med förslaget i betänkandet *Framtidsvägen*, att matematikämnet ska bestå av fem hundrapoängsnivåer. När det gäller den andra kursen är Skolverkets bedömning att den ska finnas i två varianter – en som förbereder för vidare studier inom exempelvis samhällsvetenskap, humaniora och ekonomi samt en som förbereder för vidare studier inom exempelvis naturvetenskap och teknik. Det går inte att utesluta att Skolverket i det kommande ämnesplanearbetet kommer att finna behov av en tredje variant av kurs 2 som exempelvis förbereder för yrkeslivet eller studier inom Yrkeshögskolan. När det gäller den tredje kursen är Skolverkets bedömning att den ska finnas i en variant. Ett alternativ är att låta även den tredje kursen finnas i två varianter, vilket föreslogs i betänkandet. Frågan behöver dock beredas vidare i det kommande ämnesplanearbetet. Utöver ovanstående kursstruktur kan det behövas breddnings- och fördjupningskurser på olika nivåer, men även det vill Skolverket återkomma till i samband med det kommande ämnesplanearbetet.

Om inläsningseffekter ska undvikas bör en elev som läser kurs 1 med en särskild programinriktning kunna gå vidare till kurs 2 utan att behöva genomgå en kompletterande kurs. Att tillgodose behovet av programspecifika inledande kurser och samtidigt undvika inläsning är dock svårt. Enligt Skolverkets nuvarande bedömning torde det trots allt vara möjligt med tillägg av extra arbetsinsatser av såväl elev som skola samt nationellt stöd och vägledning för detta.

4.2 Samhällskunskap

Uppdraget anger att Skolverket för ämnet samhällskunskap ska redovisa hur gymnasiegemensamma kurser med olika omfattning kan utformas. Vidare ska Skolverket ange vad som ska gälla för den som vill välja ytterligare kurser i ämnen där de inledande kurserna har olika karaktär eller omfattning. En utgångspunkt i arbetet ska vara betänkandet *Framtidsvägen* där det föreslås att alla elever på yrkesprogram ska läsa en kurs omfattande 50 poäng. Kursen ska främst fokusera på dagens svenska samhälle och bland annat handla om det demokratiska systemet, samhälls-ekonomi, privatekonomi och samhällsreliga institutioner. Kursen bör också jämfört med dagens kurs samhällskunskap A bli tydligare och ett centralt innehåll bör skri-

vas fram i högre utsträckning. Utredaren menar också att de tre ämnena historia, religionskunskap och samhällskunskap, främst på yrkesprogrammen, kompletterar varandra.

I Skolverkets förslag finns två inledande kurser: En 50-poängkurs för en grupp program och en 100-poängkurs för en annan grupp program. Skillnaden mellan dem utgörs främst av att 100-poängskursen mer fördjupar det samhällsvetenskapliga perspektivet.

För de elever som läst den inledande korta samhällskunskapskursen och som vill välja ytterligare kurser i ämnet föreslår Skolverket en påbyggnadskurs. Påbyggnadskursen ska omfatta 50 poäng och innehålla de delar som eleven behöver för att kunna gå vidare till nästa kurs i ämnet. Denna kurs kommer då att betona det samhällsvetenskapliga perspektivet.

Exempel på överväganden när det gäller ämnesplanen för samhällskunskap är hur de skrivningar som finns i läroplanen ska relateras till ämnesplanen och i så fall på vilken detaljnivå. Det är främst skrivningar i läroplanen om att eleverna ska utveckla ett demokratiskt förhållningssätt som är ett uppdrag för samtliga ämnen men som samhällskunskapen tagit på sig ett stort ansvar för.

4.3 Svenska

I betänkandet *Framtidsvägen* föreslås att den gymnasiegemensamma kursen i ämnet svenska ska omfatta 100 poäng, till skillnad från dagens kärnämnescurser, som omfattar 200 poäng. Detta kräver överväganden om innehållet i den första kursen i svenska. Betänkandet anger också att de följande kurserna i svenska ska vara högskoleförberedande. Den i modelluppdraget föreslagna ämnesplanen omfattar tre kurser i svenska, där den första kursen på 100 poäng är gymnasiegemensam. Kurs 2 ska läsas av elever som går högskoleförberedande program samt av elever på vissa yrkesprogram medan kurs 3 ska läsas av elever som avser att gå vidare till högskolan. Denna ämnesplan ställer bl.a. krav på kurs 1 att, som det står i ämnets syfte, ge eleven "möjligheter att ta vara på sina medborgerliga rättigheter, utveckla sin identitet och självinsikt" och att "utveckla den personliga och kulturella identiteten". I den föreslagna ämnesplanen i svenska har Skolverket valt en bred kurs 1. Av den anledningen har bland annat delar av språksociologin fått utrymme. När det gäller kurs 2 och 3 har analys, läsandet av större textmängder samt det utredande skrivandet betonats.

5 Vuxenperspektiv

I uppdraget står att Skolverket ska redovisa hur ämnesplaneexemplen kan tillämpas för gymnasial vuxenutbildning.

Riksdagens fattade år 2001 beslut om propositionen *Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen* (prop. 2000/01:72). Där anges att alla vuxna ska ges möjlighet att utvidga sina kunskaper och utveckla sin kompetens i syfte att främja personlig utveckling, demokrati, jämställdhet, ekonomisk tillväxt och sysselsättning samt en

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

10 (52)

rättvis fördelning. Vuxna har vanligen specifika, tydligt avgränsade mål med sina studier. Det kan vara att höja ett betyg och/eller att komplettera med det som fattas inför fortsatta studier. Det kan vara en studerande som tycker sig ha valt fel program och nu vill byta bana. Oftast handlar det om att på snabbaste vis komma ut i arbete. Den studerande kan studera inom olika skolformer, på olika nivåer och i olika ämnen under samma period. Den studerande har egna motiv och mål och det är utgångspunkten för den individuella studieplan som ska upprättas.

I betänkandet *Framtidsvägen* skriver utredaren att förslaget innebär att den gymnasiala utbildningen och gymnasieskolan närmar sig varandra. Det innebär att förslagen i huvudsak också omfattar gymnasial vuxenutbildning. Som exempel anges att kraven för examen ska vara desamma (med undantag för idrott och hälsa). Vägen ska dock kunna se olika ut eftersom gymnasial vuxenutbildning inte utformas som program. Därför blir validering ett viktigt instrument inom gymnasial vuxenutbildning. Förutsättningarna för en yrkesutbildning i den gymnasiala vuxenutbildningen är annorlunda än i gymnasieskolan varför möjligheten att finna alternativa former för utbildningen bör hållas så öppna som möjligt. Vidare framhålls i betänkandet att för arbetsplatsförlagt lärande gäller för en yrkesutbildning inom gymnasial vuxenutbildning att den studerande ska ha minst 15 veckors arbetslivserfarenhet, som är relevant för den aktuella yrkesexamen.

I modelluppdraget har det endast varit aktuellt att analysera vad ett vuxenperspektiv ställer för krav på ämnesplanens struktur. De aspekter Skolverket övervägt är dels kursstorleken, dels skrivningar i ämnesplanerna som kräver att ämnet ska ingå i ett större sammanhang som försvårar för den vuxne. Användbarhet inom vuxenutbildningen anges i *Framtidsvägen* som ett skäl för kursbetyg i stället för ämnesbetyg.

För stora kurser kan vara negativt för den vuxne studerande eftersom de i en del fall kan omfatta mer än vad som krävs/önskas. För gymnasieskolans del kan det i några avseenden vara ändamålsenligt med stora karaktärsämneskurser för att skapa helhet och sammanhang i studierna. De problem som uppstår genom att kurser blir mer omfattande i poäng kan lösas genom uppdelning i delkurser enligt förordning (2002:1012) om kommunal vuxenutbildning.

I ämnesplaneexemplen har inte heller krav på arbetsplatsförlagt lärande skrivits in annat än i ämnet hälsa, vård och omsorg. Skolverket anser, vilket också framhålls i betänkandet *Framtidsvägen*, att detta inte utgör något hinder för vuxenstuderande då detta krav kan uppfyllas såväl inom ramen för utbildningstiden som genom validering.

Bilagor med ämnesplaner

Ämnesplaneexemplen är framtagna av expertgrupper i samverkan med Skolverket. Eftersom uppdraget fokuserar på ämnesplanens struktur har exemplen inte närmare bearbetats innehållsligt. Innehållet har inte kvalitetssäkrats av Skolverket utan har tagits fram som underlag för Skolverkets ställningstagande vad gäller ämnesplanestrukturen. Syfte, centralt innehåll och kunskapskrav överensstämmer därför inte i samtliga exempel fullt ut med den föreslagna ämnesplanestrukturen. Olika begrepp i ämnesplanerna används inte heller fullt ut på ett konsekvent sätt.

Matematik

Ämnets syfte

Ämnet matematik syftar till att utveckla elevens matematiska kunnande för yrkesliv och fortsatta studier. Det ska också fördjupa elevens möjligheter att aktivt delta i ett demokratiskt samhälle, där kunskap i matematik är avgörande för att tolka, värdera och kritiskt granska information. Matematikämnet syftar dessutom till att utveckla elevens förmåga att kommunicera. Kommunikation med hjälp av matematikens symboler och andra representationer är likartad över hela världen och kunskaperna är därför gångbara även internationellt. Ämnet ska även bidra till att eleven utvecklar en tilltro till sin förmåga att lära sig och att använda matematik i olika sammanhang.

Undervisningen i ämnet ska stärka karaktärsämnen i elevens studieväg, men också utveckla förståelse för vad matematik är. Undervisningen ska också bidra till att utveckla elevens kreativitet och problemlösningsförmåga. Dessutom ska undervisningen utveckla elevens förmåga att använda olika hjälpmedel.

Matematik på yrkesprogram respektive högskoleförberedande program har samma mål för undervisningen men behandlar olika centralt innehåll och ställer olika kunskapskrav. Undervisningen i ämnet på yrkesprogram syftar framför allt till att eleven lär sig hantera, identifiera och kommunicera matematik i praktiska situationer för att kunna lösa problem i sitt framtida yrkesliv. På högskoleförberedande program syftar undervisningen framför allt till att förbereda eleven för fortsatta studier vid högskolor och universitet.

Mål för undervisningen i ämnet är att eleven ska utveckla:

- förmåga att förstå och använda sig av matematiska begrepp och se sambanden mellan olika begrepp,
- förmåga att, såväl med som utan hjälpmedel, hantera och lösa matematiska problem, värdera lösningar samt modellera problemsituationer,
- förmåga att använda procedurer och lösa rutinuppgifter med och utan hjälpmedel,

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

12 (52)

- förmåga att föra resonemang samt kommunicera och argumentera logiskt såväl språkligt som med hjälp av matematikens symboler och övriga representationer och
- förmåga att sätta in matematisk verksamhet i ett större historiskt, yrkesmässigt och samhälleligt sammanhang samt i relation till karaktärsämnen.

Kurser i ämnet

Ämnet matematik består av följande kurser.

Matematik 1A, 1B, 1C, ... 1N, 100 poäng

Matematik 2X, 2Y, (2Z), 100 poäng

Matematik 3P, (3Q), 100 poäng

Matematik 4, 100 poäng

Matematik 5, 100 poäng

Utöver ovanstående kursstruktur kan det behövas breddnings- och fördjupningskurser på olika nivåer. Här ska också skrivas in hur kurserna bygger på varandra.

Matematik 1A – för programgrupp omvårdnad

Kursen ska bidra till att eleven utvecklar samtliga matematiska förmågor som anges i Mål för undervisningen. Tillämpning ska ske utifrån karaktärsämnenas behov och för att fördjupa elevens delaktighet i samhällslivet.

Här kan också skrivas in text som ytterligare förklarar hur kursen ska anpassas till aktuellt program/programgrupp.

Centralt innehåll

Taluppfattning, aritmetik

- beräkningar med reella tal skrivna på bråkform, decimalform och grundpotensform samt beräkningar med potenser med heltalsexponent,
- huvudräkning och överslagsberäkningar med olika typer av tal relevanta för att lösa problem inom karaktärsämnenas inklusive enhetsomvandlingar,
- talsystemets utvidgning och talens representationer från naturliga tal till reella tal ur ett historiskt perspektiv,
- begreppet index samt modeller och metoder för att beräkna ränta och amortering för lån, avbetalningar och kreditkort,

Sannolikhetslära/diskret matematik

- beräkning av sannolikheter vid slumpförsök i flera steg, grundläggande kombinatorik och relativa frekvenser samt exempel från spel, koder och riskbedömning,
- representationer av statistiska data, olika lägesmått och spridningsmått variansbredd och kvartiler, samt kritisk granskning av hur statistik används i media,

Geometri

- exempel på matematisk argumentation ur ett historiskt perspektiv med exempel från geometrin,
- hantering av volymer relevanta för karaktärsämnen,

Funktionslära

- begreppet proportionalitet, funktion, linjära funktioner,
- olika representationsformer av samband såsom tabeller, diagram, grafer och

Algebra

- metoder för att lösa ekvationer och hantering av formler och algebraiska uttryck relevanta för karaktärsämnen.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

14 (52)

Kunskapskrav

Här ska skrivas in vilka aspekter som ska betonas vid bedömningen och betygsättningen inom kursen. Det kan t.ex. handla om graden av komplexitet, hur väl eleven hanterar en metod och hur väl eleven kan hantera matematiken i olika situationer.

Betyget A	Eleven kan med precision och överblick använda och definiera centrala begrepp samt logiskt förklara sambanden mellan olika begrepp. Eleven kan också lösa avancerade problem i nya sammanhang. I problemlösningen kan eleven kritiskt värdera metoder, procedurer och modeller samt med säkerhet korrigera misstag och avvikelser. Dessutom kan eleven med ett tydligt matematiskt språk logiskt argumentera för lösningar och påståenden samt pröva och vidareutveckla andras argument.
Betyget B	Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget C	Eleven kan med säkerhet använda centrala begrepp och tydligt beskriva begreppens innebörd och samband mellan olika begrepp. Eleven kan också med säkerhet lösa olika slag av rutinuppgifter och problem som finns i elevens vardag samt sådana som är karakteristiska för programmet. I arbetet kan eleven analysera problemen, identifiera praktiska situationer och där använda olika matematiska metoder samt upptäcka misstag och avvikelser. Dessutom kan eleven med ett matematiskt språk argumentera i flera steg för lösningar och resultat samt följa och pröva andras argument i situationer relevanta för karaktärsämnen och samhällsliv.
Betyget D	Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget E	Eleven kan använda elementära begrepp, termer, figurer och symboler samt ange en ungefärlig innebörd av begreppen. Eleven kan också lösa vanligt förekommande rutinuppgifter och begreppsmässigt enkla problem som finns i elevens vardag samt sådana som är karakteristiska för programmet. Uppgifterna kan eleven lösa såväl med som utan relevanta hjälpmedel. I arbetet kan eleven välja och använda lämplig metod, procedur eller egen modell samt diskutera och värdera olika lösningar och resultat med enkelt, men tydligt språk. Eleven kan också identifiera praktiska situationer och där använda någon matematisk metod. Dessutom kan eleven relatera sina kunskaper i matematik till programmets karaktär och samhällslivet i ett såväl nutida som historiskt perspektiv.

Matematik 1B – för programgrupp naturvetenskap och teknik

Kursen ska bidra till att eleven utvecklar de matematiska förmågor som anges i Mål för undervisningen, med speciellt fokus på förmåga att förstå och använda sig av matematiska begrepp och se sambanden mellan olika begrepp samt att använda procedurer och lösa rutinuppgifter med och utan tekniska hjälpmedel. Tillämpning ska ske utifrån karaktärsämnenas behov och för att fördjupa elevens delaktighet i samhällslivet.

Här kan också skrivas in text som ytterligare förklarar hur kursen ska anpassas till aktuellt program/programgrupp.

Centralt innehåll

Taluppfattning, aritmetik

- beräkningar med reella tal skrivna på bråkform, decimalform och grundpotensform samt beräkningar med potenser med heltalsexponent,
- talsystemets utvidgning och talens representationer från naturliga tal till reella tal ur ett historiskt perspektiv,
- begreppet logaritmer och logaritmlagarna,
- begreppet index samt modeller och metoder för att beräkna ränta och amortering för lån, avbetalningar och kreditkort,

Sannolikhetslära/diskret matematik

- beräkning av sannolikheter vid slumpförsök i flera steg, grundläggande kombinatorik och relativa frekvenser samt exempel från spel, koder och riskbedömning,

Geometri

- trigonometri för godtyckliga trianglar,
- analytisk geometri, avståndsformel, cirkelns ekvation,

Funktionslära

- begreppet funktion, linjära funktioner och

Algebra

- metoder för att lösa ekvationer och hantering av formler och algebraiska uttryck.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

16 (52)

Kunskapskrav

Här ska skrivas in vilka aspekter som ska betonas vid bedömningen och betygsättningen inom kursen. Det kan t.ex. handla om graden av komplexitet, hur väl eleven hanterar en metod och hur väl eleven kan hantera matematiken i olika situationer.

Betyget A	Eleven kan med precision och överblick använda och definiera centrala begrepp samt logiskt förklara sambanden mellan olika begrepp. Eleven kan också med omdöme välja och värdera procedurer i nya sammanhang samt hantera för området komplexa aritmetiska och algebraiska uttryck.
Betyget B	Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget C	Eleven kan med säkerhet använda centrala begrepp och tydligt beskriva begreppens innebörd och samband mellan olika begrepp. Eleven kan också med säkerhet lösa olika slag av rutinuppgifter och problem. I arbetet kan eleven analysera problemen och hantera aritmetiska och algebraiska uttryck.
Betyget D	Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget E	Eleven kan använda elementära begrepp, termer, figurer och symboler samt ange en innebörd av begreppen. Eleven kan också lösa rutinuppgifter och begreppsmässigt enkla problem. Uppgifterna kan eleven lösa såväl med som utan tekniska hjälpmedel. I arbetet kan eleven välja och använda lämplig metod och procedur, modellera samt diskutera och värdera olika lösningar och resultat med ett matematiskt språk. Dessutom kan eleven relatera sina kunskaper i matematik till programmets karaktär och samhällslivet i ett såväl nutida som historiskt perspektiv.

Samhällskunskap

Ämnets syfte

Ämnet samhällskunskap har som övergripande syfte att med demokratin som grund bredda och fördjupa elevens kunskaper om och förståelse av nutida samhällsförhållanden och olika samhällsfrågor.

Studierna i ämnet ska stimulera eleverna till delaktighet och utveckla kunskaper och förmågor när det gäller de möjligheter som finns för medborgare att påverka samhällets utveckling. Ett viktigt syfte för ämnet att stärka elevens kunskaper i hur dagens samhälle fungerar med fokus på det demokratiska systemet, samhällets och individens ekonomi, arbetsmarknads och yrkesliv och hur viktiga samhällsliga institutioner fungerar. Ämnet syftar även till att belysa samhällsfrågor ur till exempel politiska, sociala, globala, ekonomiska, genus, etiska, miljömässiga och kulturella perspektiv.

Ämnet samhällskunskap syftar också till att bidra med kunskaper om levnadsvillkoren i olika länder och samhällssystem. Därmed bidrar ämnet till att ge förutsättningar för eleverna att förstå de värden som ligger i en kulturell mångfald och att känna respekt för mänskliga rättigheter samt att kunna ta avstånd från olika former av förtryck. Ett viktigt syfte blir också att uppmuntra förmågan att ta del av och respektera andras åsikter.

I ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt behövs ett kritiskt förhållningssätt. Ämnet har därför också som syfte att bidra till elevernas kunskaper och förmågor för att kunna hantera informationsflödet och kritiskt granska olika källor och budskap. Detta sker genom att förmågan att söka, granska, strukturera och värdera fakta från olika källor och medier övas.

Mål för undervisningen i ämnet är att eleven ska utveckla:

- kunskaper om demokratiska processer och mänskliga rättigheter och hur man kan delta i och påverka olika situationer i yrkes- och samhällsliv,
- kunskaper om hur politiska system fungerar på lokal, regional, nationell, EU och internationell nivå samt hur politiska beslut kan påverkas,
- kunskap om levnadsvillkor i olika länder och samhällssystem och förståelse för hur kulturell mångfald påverkar samhället,
- kunskaper i samhällsekonomiska och privatekonomiska förhållanden och hur individ och samhälle påverkas,
- kunskaper om aktuella samhällsfrågor, hur dessa kan förstås och analyseras och vilka slutsatser som kan dras från samhällsfrågor som studeras,

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

18 (52)

- förmågan att argumentera för egna ståndpunkter, att överväga konsekvenser av skilda synsätt och kunna uttrycka kunskaper och uppfattningar med hjälp av informationsteknik och andra uttryckssätt,
- förmågan att tillgodogöra sig och analytiskt använda och värdera information från källor av olika slag i studiet av olika samhällsfrågor och samhällsförhållanden och
- förmågan att använda olika metoder inom det samhällsvetenskapliga området samt kunskaper om och förmåga att använda begrepp och teorier.

Kurser i ämnet

Ämnet samhällskunskap består av följande kurser.

Samhällskunskap 1a, 50 poäng

Samhällskunskap 1b, 100 poäng,

Samhällskunskap 1c påbyggnadskurs, 50 poäng (Ej bifogad)

Samhällskunskap 2, 100 poäng

Samhällskunskap 3, 100 poäng

Samhällskunskap 1a är en gymnasiegemensam kurs på vissa program och samhällskunskap 1b en gymnasiegemensam kurs på vissa program.

Elever som läst samhällskunskap 1a ska ha möjlighet att välja påbyggnadskursen samhällskunskap 1c. Påbyggnadskursen 1c har innehåll och kunskapskrav som kompletterar det som saknas i samhällskunskap 1a, 50 poäng i jämförelse med samhällskunskap 1 b, 100 poäng och som anses vara nödvändiga för att läsa samhällskunskap 2.

Samhällskunskap 2 bygger på samhällskunskap 1b, 100 poäng eller påbyggnadskursen 1c och samhällskunskap 3 bygger på samhällskunskap 2.

Samhällskunskap 1a, 50 poäng

Samhällskunskap 1a bygger vidare på grundskolans ämneskunskaper. Kursen ska fördjupa elevens medborgerliga kompetens samt förmågan att kommunicera kring samhällsfrågor. En naturlig utgångspunkt är studiet av dagens svenska samhälle. Studieobjekt och kunskapsområden väljs utifrån politiska, ekonomiska, geografiska och sociala företeelser som exempelvis behandlas i media och som utgör elevers intresseområden samt relaterar till utbildningens program mål.

Kursen bidrar även till att eleven fördjupar kunskaper om, och sin förståelse av främst det svenska samhället ur skilda perspektiv för att kunna delta i och påverka

olika situationer i yrkes- och samhällsliv. Denna kurs ger, tillsammans med kurser i historia och religionskunskap eleven en ökad förståelse för viktiga sammanhang i dagens samhälle.

Samhällskunskap 1a ska ses som ett komplement till de inledande 50-poängskurserna i religionskunskap och historia inom vissa program.

Centralt innehåll

- demokratiska processer och politiska system på lokal, regional och nationell nivå och inom EU samt hur man kan påverka politiska beslut på de olika nivåerna,
- samhällsekonomi och privatekonomi,
- aktuella frågor om arbetsmarknad och yrkesliv med koppling till programets inriktning,
- diskussion och ställningstaganden kring olika samhällsfrågor utifrån olika perspektiv,
- sökning, urval och värdering av information från olika källor i arbetet med samhällsfrågor och användning av informationsteknik som verktyg för sökning, sammanställning och presentation och
- användning av för samhällskunskapsämnet vanliga texttyper, medier och presentationsformer för att uttrycka kunskaper och uppfattningar.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

20 (52)

Kunskapskrav

Bedömningen i kursen samhällskunskap 1a ska utgå ifrån elevens förmåga att kunna använda sina kunskaper om samhället och kunna diskutera samhällsfrågor ur skilda perspektiv. I bedömningen ska ingå elevens förmåga att kommunicera samhällsfrågor.

I bedömningen ska även vägas in elevens förmåga att förhålla sig samhällsvetenskapligt till de kunskapsområden som behandlas i undervisningen. Bedömningen avser elevens förmåga att värdera, reflektera och hantera för kursen centralt innehåll och andra för samhällskunskapsämnet relevanta studieobjekt.

För att erhålla ett betyg ska eleven visa på medveten förståelse av sammanhang och de förmågor som krävs på respektive betygsnivå.

Betyget A	Eleven kan analysera och värdera olika samhällsfrågor utifrån olika perspektiv, och drar slutsatser utifrån sin analys. I diskussioner kring och arbete med samhällsfrågor visar eleven dessutom prov på förmåga att värdera och överväga konsekvenser av olika åsikter och ställningstaganden.
Betyget B	Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget C	Eleven kan diskutera och reflektera kring olika möjligheter att påverka politiska beslut på olika nivåer. I arbete och redovisning kan eleven också resonera kring olika samhällsfrågor utifrån skilda perspektiv. Eleven söker och värderar medvetet och kritiskt information samt använder informationsteknik som verktyg för att sammanställa och presentera resultat från en undersökning och motiverar sina val.
Betyget D	Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget E	Eleven kan redogöra för och förklara olika samhällsfrågor, hur demokratiska processer fungerar och de grundläggande mänskliga rättigheterna. Eleven beskriver det politiska systemets funktion samt hur beslut kan påverkas på olika nivåer. I sitt arbete med samhällsfrågor kan eleven söka och välja ut information från källor av olika slag. Eleven redogör för egna och andras åsikter och argument till olika ställningstaganden i, för samhällskunskapsämnet vanliga texttyper, medier och presentationsformer.

Samhällskunskap 1b, 100 poäng

Samhällskunskap 1b bygger vidare på grundskolans ämneskunskaper. Kursen ska fördjupa elevens medborgerliga kompetens samt förmågan att kommunicera kring samhällsfrågor. Kunskapsområden väljs utifrån ett samhällsvetenskapligt perspektiv där politiska, ekonomiska och sociala företeelser står i fokus. Samhällsfrågor som behandlas i media och/eller som på annat sätt utgör elevers intresseområden är också en viktig utgångspunkt för studierna.

Kursen bidrar till att eleven fördjupar kunskaper om, och sin förståelse av, såväl det svenska som det internationella samhället ur skilda perspektiv för att kunna delta i och påverka olika situationer i yrkes- och samhällsliv.

Kursen bidrar även till att eleven fördjupar kunskaper i hur man förhåller sig samhällsvetenskapligt till olika ämnesområden.

Centralt innehåll

- demokratiska processer och politiska system på lokal, regional och nationell nivå, inom EU samt internationellt samt hur man kan påverka politiska beslut på de olika nivåerna,
- mänskliga fri- och rättigheter ur ett historiskt och dagsaktuellt perspektiv,
- samhällsekonomi och privatekonomi och samband mellan det lokala och globala samhället,
- diskussion och ställningstaganden kring olika samhällsfrågor utifrån olika perspektiv som exempelvis genus och miljö,
- samhällsvetenskapliga metoder, modeller och teorier av enklare slag,
- sökning, urval och värdering av information från olika källor i arbetet med samhällsfrågor och användning av informationsteknik som verktyg för sökning, sammanställning och presentation och
- användning av för samhällskunskapsämnet vanliga texttyper, medier och presentationsformer för att uttrycka kunskaper och uppfattningar.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

22 (52)

Kunskapskrav

Bedömningen i kursen samhällskunskap 1b ska utgå ifrån elevens förmåga att förhålla sig vetenskapligt vid studier av samhällsfrågor. I bedömningen ska ingå elevens förmåga kunna använda sina kunskaper om samhället och kunna kommunicera samhällsfrågor.

Bedömningen avser elevens färdighet att analysera, värdera, föreslå lösningar och att i text, tal och skrift hantera för samhällskunskapsämnet relevanta kunskapsområden. I bedömningen beaktas även elevens förmåga att förhålla sig kritisk samt att kunna bedöma och överväga konsekvenser av olika ställningstaganden och beslut.

För att erhålla ett betyg ska eleven visa på medveten förståelse av sammanhang och de förmågor som krävs på respektive betygsnivå.

Betyget A	Eleven kan analysera komplexa samhällsfrågor utifrån såväl ett aktörs- som ett strukturperspektiv samt dra slutsatser och föreslå väl motiverade lösningar. I arbetet med samhällsfrågor behandlas dessa medvetet utifrån ett samhällsvetenskapligt synsätt och med medvetna val av samhällsvetenskapliga metoder. Eleven värderar och överväga konsekvenser av olika åsikter och ställningstaganden i samhällsfrågor och motivera sina slutsatser.
Betyget B	Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget C	Eleven kan reflektera och dra slutsatser om hur politiska beslut på olika nivåer påverkar vår vardag och hur dessa kan påverkas. I arbetet med samhällsfrågor redogör och diskuterar eleven samhällsfrågor. Eleven kan analysera samhällsfrågor ur skilda perspektiv samt använda någon metod från det samhällsvetenskapliga området. Eleven kan också medvetet och kritiskt söka och värdera information samt använda informationsteknik som verktyg för att sammanställa och presentera resultat från en undersökning och motiverar sina val.
Betyget D	Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget E	Eleven kan redogöra för och förklara enklare samhällsfrågor och dra slutsatser och föreslå några lösningar på någon samhällsfråga. På motsvarande sätt beskriver eleven det politiska systemets funktion, hur beslut kan påverkas på olika nivåer samt redogör för hur demokratiska processer fungerar, individers rättigheter och skyldigheter samt de grundläggande mänskliga rättigheterna. I sitt arbete med samhällsfrågor och annat ämnesinnehåll visar eleven att den kan söka, välja ut och värdera information från källor av olika slag samt värdera åsikter och göra ställningstaganden utifrån skilda perspektiv. Eleven redogör för egna och andras åsikter och argument till olika ställningstaganden i, för samhällskunskapsämnet, vanliga texttyper, medier och presentationsformer.

Samhällskunskap 2

Samhällskunskap 2 bygger vidare på kurs 1 och ska bredda och fördjupa de kunskaper som eleven utvecklat tidigare genom att arbeta med ytterligare kunskapsområden samt med mer komplexa samhällsfrågor. Kursen syftar även till att bredda elevernas faktakunskaper inom fler arbetsområden.

Kursen ska även fördjupa elevens förmåga att problematisera samhällsfrågor och kunna använda samhällsvetenskapliga perspektiv för att analysera olika frågor och vara medveten om hur orsaker, konsekvenser och åtgärder hänger ihop. I det arbetet ska eleven kunna tillämpa samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder efterhand på alltmer komplexa samhällsfrågor. Centralt i kursen är även att eleven ska fördjupa sina förmågor att kritiskt granska och värdera källor av olika slag.

Centralt innehåll

- politiska, ekonomiska och sociala förhållanden i samhället såväl lokalt som globalt med utgångspunkt i begreppen demokrati och medborgarskap,
- etiska och moraliska frågor och dilemman i olika vardags- och samhällssituationer,
- samarbeten och konflikter inom internationell politik,
- kulturmöten inom olika områden,
- frågor om ett hållbart samhälle,
- massmediers och informationsteknikens roll i samhället samt olika former av påverkan,
- samhällsvetenskapliga teorier och modeller,
- informationsinhämtning från olika källor samt källkritisk granskning, tolkning och värdering av informationen vid arbetet med komplexa samhällsfrågor,
- diskussion och ställningstaganden kring olika komplexa samhällsfrågor utifrån olika perspektiv som exempelvis etnicitet och miljö och
- arbete med för samhällsvetenskapen, vanliga texttyper, medier och presentationsformer.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

24 (52)

Kunskapskrav

Bedömningen i kursen samhällskunskap 2 ska utgå från elevens förmåga att förhålla sig vetenskapligt vid studier av komplexa samhällsfrågor. I bedömningen ska ingå elevens förmåga att kunna använda sina kunskaper om samhället samt att kunna problematisera och kommunicera olika samhällsfrågor.

Bedömningen avser elevens färdigheter att analysera, värdera, föreslå lösningar och att i text, tal och skrift hantera för kursen centrala innehållsområden. I bedömningen beaktas även elevens förmåga att förhålla sig kritisk samt att kunna diskutera och bedöma konsekvenser av olika ställningstaganden och beslut.

Bedömningen gäller elevens förmåga att hantera information från källor av olika slag och att tillämpa ett kritiskt förhållningssätt till olika samhällsfrågor och samhällets utveckling samt att argumentera liksom ta in, förstå, tolka och värdera andras argument.

För att erhålla ett betyg ska eleven visa på medveten förståelse av sammanhang och de förmågor som krävs på respektive betygsnivå.

Betyget A	Eleven kan medvetet och kritiskt använda flera olika källor och verktyg samt analysera komplexa samhällsfrågor ur olika perspektiv med hjälp av samhällsvetenskapliga teorier och modeller. I arbetet analyserar eleven självständigt olika samhällsfrågor och föreslår och motiverar tänkbara lösningar på några samhällsproblem. Dessutom kan eleven värdera och överväga konsekvenser av olika åsikter, ställningstaganden och beslut och redovisa dessa i för samhällsvetenskapen vanliga texttyper, medier och presentationsformer.
Betyget B	Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget C	Eleven kan analysera och värdera samhällsfrågor ur några olika perspektiv. I sitt arbete med samhällsfrågor tillämpar eleven samhällsvetenskapliga modeller och teorier och kan motivera sina ställningstaganden. Eleven kan även reflektera över och diskutera för ämnet viktiga begrepp och centralt innehåll i de samhällsfrågor som studerats. När uppgiften så kräver använder eleven olika källor, är källkritisk och ger prov på användande av informationsteknik som verktyg för att sammanställa och presentera resultat.
Betyget D	Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget E	Eleven kan använda några olika begrepp, modeller och metoder för att beskriva och reflektera kring och analysera samhällsfrågor. Eleven sätter sig in i och redogör för centralt innehåll och olika uppfattningar om några samhällsfrågor som studerats i kursen samt redogör för sammanhang. I arbetet med samhällsfrågor hämtar eleven information från källor av olika slag, såväl muntliga, skriftliga som digitala och kan välja ut och värdera dessa. Dessutom kan eleven redogöra för och värdera åsikter och ställningstaganden i, för samhällskunskapsämnet, vanliga texttyper, medier och presentationsformer.

Svenska

Ämnets syfte

Ämnets syfte är att utveckla elevernas kunskap om det svenska språket och om litteratur. Ämnet syftar också till att stärka elevernas språkliga färdigheter i tal och skrift samt färdigheter att läsa och tolka olika typer av text. Dessa färdigheter ger eleven möjligheter att hävda sina medborgerliga rättigheter, utveckla sin identitet och självinsikt. Språket är dessutom en nyckel till att utveckla tänkandet och lärandet. Genom studier i språk och litteratur utvecklas den personliga och kulturella identiteten, liksom tänkandet, kreativiteten och förmågan till analys och ställningstagande.

Eleven ska kunna uttrycka sig i tal och skrift så väl att elevens språk fungerar i vardags-, yrkes- och samhällslivet och för fortsatta studier. Det är därför ett viktigt uppdrag för svenskämnet liksom för hela skolan att skapa goda möjligheter för elevernas språkutveckling samt att ge eleven möjligheter att kunna, vilja och våga uttrycka sig i många sammanhang. Vidare ska eleven kunna söka sig till saklitteratur, skönlitteratur, medier och övrigt kulturutbud som en källa till kunskap, självinsikt och glädje. Inom svenskämnet ska eleverna därför få rikligt med tillfällen att använda och utveckla sina färdigheter i att tala, lyssna, läsa och skriva samt att möta olika kulturyttringar och texter. Med texter avses förutom skrivna texter ett vidgat textbegrepp såsom film, bild, ljud och andra medier.

Mål för undervisningen i ämnet är att eleven ska utveckla:

- en fördjupad språklig säkerhet i tal och skrift. Eleven ska utveckla sin förmåga att skriva och bearbeta sina texter utifrån egen reflektion och andras respons liksom att skriva olika genrer utifrån deras krav på form, språkrikhet och mottagare.
- sin förmåga att läsa, samtala och skriva samt söka, tolka, kritiskt granska och analysera olika slag av texter och medier utifrån texternas och mediernas särart och de krav som ställs i samhället.
- sin förmåga att tillägna sig litteratur i skilda former från olika tider och kulturer samt kunna referera, diskutera och analysera litteraturen. Eleven ska utveckla kunskap om centrala svenska, nordiska och internationella verk genom läsning av hela verk och delar av dem och kunskap om författarskap, epoker och idéströmningar samt hur dessa hänger samman med historiska och kulturella förhållanden.
- kunskap om det svenska språket, dess uppbyggnad, ständigt pågående utveckling, ursprung och historia, liksom kunskap om varför människor skriver och talar olika.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

26 (52)

Kurser i ämnet

Ämnet svenska består av följande kurser.

Svenska 1, 100 poäng

Svenska 2, 100 poäng

Svenska 3, 100 poäng

Kurs X, 100 poäng

Kurs Y, 100 poäng

Kurserna 1, 2 och 3 bygger på varandra.

Svenska 1, 100 p

Svenska 1 bygger vidare på den slutnivå som gäller för ämnet i grundskolan och fokuserar på läsa, skriva och tala med tyngdpunkt på kommande yrkesliv, fortsatta studier samt rollen som medborgare i det svenska samhället.

Kursen ska bidra till att fördjupa elevens förmåga att kommunicera i tal och skrift, att lyssna till andras åsikter och att framföra sina egna. I samband därmed behandlas språk- och stilfrågor. Kursen bidrar också till att utveckla förmågan att förstå, reflektera över och kritiskt granska texter av olika slag samt att väcka intresse för läsning av olika slags texter.

Centralt innehåll

- muntlig och skriftlig framställning i olika sammanhang, som t.ex. diskussion, redovisning, högläsning eller dramatisering utifrån deras krav på form och mottagare,
- modern svensk och internationell skönlitteratur vald såväl utifrån elevens intresse som utifrån svenskämnets mål, både i utdrag och hela verk,
- sakprosa, t.ex. reportage, instruktion eller annan fackprosa,
- språkriktighet, stil och struktur i samband med tal samt lästa och skrivna texter och
- söka och använda information i t.ex. bibliotek och databaser.

Kunskapskrav

Tonvikten i lärarens helhetsbedömning av eleven bör ligga på läsa, skriva och tala med fokus på kommande yrkesliv, fortsatta studier samt rollen som medborgare i det svenska samhället.

Betyget A	Eleven kan inför en grupp formulera sig anpassat till mottagaren och medvetet använda olika tekniker för att övertyga och beröra sina åhörare och använder digitala och andra presentationsverktyg så att innehållet tydliggörs. I skrift kan eleven formulera sig välplanerat, uttrycksfullt och med stilistisk säkerhet i olika genrer utifrån deras krav på form och mottagare. Eleven kan tolka och göra jämförelser mellan olika texter. Dessutom kan eleven självständigt söka fakta ur olika informationskällor, bibliotek och databaser.
Betyget B	Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget C	Eleven kan inför en grupp hålla förberedda föredrag med tydlig och sammanhängande struktur och använder digitala och andra presentationsverktyg på ett smidigt sätt. I skrift kan eleven formulera sig uttrycksfullt och i huvudsak korrekt i olika genrer utifrån deras krav på form och mottagare. Elevens texter har en tydlig disposition och eleven bearbetar och förbättrar dem. Eleven kan reflektera kring det lästa och relatera till sin egen tid och livssituation. Dessutom kan eleven självständigt söka, välja ut och sammanställa information ur olika källor.
Betyget D	Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget E	Eleven kan inför en grupp formulera sig tydligt och sammanhängande i olika sammanhang och använder digitala eller andra presentationsverktyg. I skrift kan eleven i stort tillämpa de grundläggande reglerna för svenskt språkbruk i olika genrer utifrån deras krav på form och mottagare. Efter läsning av både sakprosa samt hela och utdrag ur verk av huvudsakligen modern svensk och internationell skönlitteratur kan eleven redogöra för handlingen samt uttrycka sina åsikter om det lästa. Dessutom kan eleven söka fakta samt välja ut och sammanställa information ur olika källor som bibliotek och databaser.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

28 (52)

Svenska 2, 100 poäng

Svenska 2 bygger vidare på svenska 1 och är till sin karaktär yrkes- och högskoleförberedande och fokuserar på analys av litteratur och författarskap samt tal- och skriftbaserade texters innebörd och kunskap om stilval, språklig variation och struktur.

Kursen ska bidra till att utveckla en djupare förståelse av både tal- och skriftbaserade texters innebörd och fördjupa kunskaperna om språkriktighet, stilval, språklig variation och struktur.

I kursen ingår studier av hur språk och texter speglar tiden och de rådande samhällsförhållanden. Texter analyseras och tolkas utifrån olika perspektiv.

Centralt innehåll

- centrala svenska, nordiska och internationella skönlitterära verk från olika tider och utifrån ett litteraturvetenskapligt perspektiv,
- idéströmningar, författarskap och epoker i olika kulturer,
- sakprosa,
- stilistiska och litterära begrepp,
- skön- och facklitteraturs särskilda krav på stil, struktur och språkriktighet,
- skriftlig framställning med tonvikt på utredande och argumenterande text baserad på olika källor – i processen ingår att kritiskt granska och behandla material/information samt att planera, utforma och bearbeta texten,
- muntlig framställning i och inför grupp och
- språkliga och litterära skillnader som t.ex. kan bero på ålder, kön och yrke samt sociala och geografiska faktorer.

Kunskapskrav

Tonvikten i lärarens helhetsbedömning bör ligga på elevens kunskap om och analys av litteratur och författarskap samt tal- och skriftbaserade texters innebörd och kunskap om stilval, språklig variation och struktur.

Betyget A	Eleven kan hålla välplanerade muntliga redovisningar inför grupp och använder medvetet olika tekniker för att övertyga, väcka intresse eller beröra sina åhörare. Eleven kan diskutera och tolka svenska, nordiska och internationella skönlitterära verk från olika tider utifrån kunskaper om olika idéströmningar, epoker och författarskap. Eleven analyserar och jämför också det lästa och relaterar till sin egen tid och livssituation. Eleven känner igen och använder stilistiska och litterära begrepp varierat. Fack- och skönlitteratur läser eleven och analyserar olikheter i stil och struktur. I skrift kan eleven formulera sig korrekt och med stilistisk säkerhet i olika genrer med tonvikt på utredande och argumenterande text utifrån deras krav på form och mottagare. Elevens texter är väldisponerade och eleven kan utveckla dem. Eleven väljer ut och sammanställer fakta ur olika källor utifrån uppgiftens syfte och ger korrekta källhänvisningar. Eleven kan självständigt bearbeta sin text som är väldisponerad och har ett språk väl anpassat till situationen.
Betyget B	Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget C	Eleven kan hålla välplanerade muntliga redovisningar inför grupp och disponerar och anpassar sitt tal samt har god kontakt med åhörarna. Eleven kan diskutera svenska, nordiska och internationella skönlitterära verk från olika tider och utifrån kunskaper om olika idéströmningar, epoker och författarskap. Efter läsningen tolkar och jämför eleven det lästa samt relaterar till sin egen tid och livssituation. Eleven använder stilistiska och litterära begrepp. I skönlitteratur reflekterar eleven över olikheterna i stil och struktur. I skrift kan eleven formulera sig i huvudsak korrekt och uttrycksfullt i olika genrer med tonvikt på utredande och argumenterande text utifrån deras krav på form och mottagare. Elevens texter har en genomtänkt disposition och eleven kan bearbeta och förbättra dem. Eleven väljer ut och sammanställer information ur olika källor utifrån uppgiftens syfte. Eleven ger korrekta källhänvisningar. Eleven kan dessutom känna igen och resonera kring vissa skillnader i språket som beror på ålder, kön, yrke eller sociala och geografiska faktorer.
Betyget D	Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget E	Eleven kan hålla muntliga redovisningar inför grupp och disponera och anpassa sitt tal till mottagarna. Efter läsning av centrala svenska, nordiska och internationella skönlitterära verk från olika tider utifrån kunskaper om olika idéströmningar, epoker och författarskap kan eleven reflektera kring det lästa och relatera det till sin egen tid och livssituation. Eleven känner igen stilistiska och litterära begrepp och känner till viss del igen olikheterna i stil och struktur i skönlitteratur. Eleven kan uttrycka sig tydligt i olika genrer med tonvikt på utredande och argumenterande text utifrån deras krav på form och mottagare. Elevens texter har en någorlunda genomtänkt disposition och eleven kan bearbeta dem. Eleven väljer ut information ur olika källor utifrån uppgiftens syfte och kan ge källhänvisningar. Eleven kan dessutom känna igen vissa skillnader i språket som beror på ålder, kön, yrke eller sociala och geografiska faktorer.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

30 (52)

Svenska 3, 100 poäng

Svenska 3 bygger vidare på svenska 2, är högskoleförberedande och fokuserar på förmågan att tolka och jämföra större textmängder samt förmåga att hantera dessa både skriftligt och muntligt.

Kursen ska bidra till att eleven utvecklar sin kommunikativa förmåga i tal och skrift. Eleven ska läsa större textmängder, både fackprosa och skönlitteratur och hantera dessa på ett självständigt sätt. Kursen innebär också fördjupning i retorik och en fördjupad kunskap om att språket lever och utvecklas.

Centralt innehåll

- centrala skönlitterära verk från olika tider och utifrån olika perspektiv med betoning på hela verk,
- skönlitteraturens funktioner, såsom estetisk, politisk och identitetsskapande funktion,
- facklitteratur,
- muntlig och skriftlig framställning där det ställs krav på engagemang, kunskaper, argumentationsförmåga och precision,
- skriftlig framställning i olika genrer med respektive genrers krav på språkriktighet och stil med tonvikt på utredande text,
- retorik i teori och praktik och
- språkvetenskap såsom språksociologi, språkhistoria, grammatik, språksituationen i Norden och minoritetsspråken i Sverige.

Kunskapskrav

Betoningen i lärarens helhetsbedömning bör ligga på elevens förmåga att tolka och jämföra större textmängder samt förmåga att hantera dessa både skriftligt och muntligt.

Betyget A	Eleven kan läsa centrala skönlitterära verk från olika tider samt facklitteratur och analyserar och jämför det lästa och relaterar till sin egen tid och livssituation. Eleven resonerar kring stilistiska och litterära begrepps funktioner. Eleven kan skriva sammanhängande texter som i huvudsak är av utredande eller personligt reflekterande karaktär. Texterna är intresseväckande, insiktsfulla och anpassade till situationen, har en väl genomtänkt disposition och språket är stilistiskt säkert och precist. I sitt skrivande utgår eleven från sina egna kunskaper, erfarenheter och tankar såväl som från de texter eleven har läst. Eleven sammanställer, jämför och tolkar dessa texter ur olika perspektiv samt anger sina källor på ett korrekt sätt. Eleven kan använda retoriska grepp och håller väldisponerade och intresseväckande anföranden som är väl anpassade till situationen.
Betyget B	Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget C	Eleven kan läsa centrala skönlitterära verk från olika tider samt facklitteratur och analyserar och jämför det lästa och relaterar till sin egen tid och livssituation. Eleven resonerar kring stilistiska och litterära begrepps funktioner. Eleven kan skriva längre sammanhängande texter som i huvudsak är av utredande eller personligt reflekterande karaktär. Texterna är insiktsfulla och anpassade till situationen, har en väl genomtänkt disposition och språket är klart, varierat och i stort sett korrekt. Eleven utgår i sitt skrivande från sina egna kunskaper, erfarenheter och tankar såväl som från lästa texter. Dessutom sammanställer, jämför och tolkar eleven dessa texter och anger sina källor på ett korrekt sätt. Eleven kan tillämpa retoriska grepp samt håller väldisponerade anföranden som är anpassade till situationen. Eleven kan redogöra för språkvetenskapliga områden, t.ex. språksociologi, grammatik eller språksituationen i Norden.
Betyget D	Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget E	Eleven kan läsa centrala skönlitterära verk från olika tider samt facklitteratur och analyserar och jämför det lästa och relaterar till sin egen tid och livssituation. Eleven känner igen stilistiska och litterära begrepp. Eleven kan skriva sammanhängande texter som i huvudsak är av utredande eller av personligt reflekterande karaktär. Texterna är anpassade till situationen, har en tydlig disposition och språket är varierat och i stort sett korrekt. Eleven kan sammanställa och tolka dessa texter samt ange sina källor. Eleven utgår i sitt skrivande från sina egna kunskaper, erfarenheter och tankar såväl som från lästa texter. Eleven kan känna igen och håller väldisponerade anföranden som är anpassade till situationen. Eleven kan reflektera över språkvetenskapliga områden, t.ex. språksociologi, grammatik eller språksituationen i Norden i förhållande till sin egen situation.

Hälsa, vård och omsorg

Ämnets syfte

Ämnet hälsa, vård och omsorg är ett programgemensamt karaktärsämne som syftar till att eleven ska utveckla kunskap om hälso- och sjukvården och socialtjänstens värdegrund, uppbyggnad, regelverk och dess patienter och brukare. Ämnet tar sin utgångspunkt i människors hälsa och välbefinnande utifrån ett helhetsperspektiv på människan fysiskt, psykiskt, socialt och kulturellt. Patienters och brukares totala livssituation blir därmed centralt inte sjukdom eller funktionshinder. Ämnet syftar också till att utveckla kunskap och förmåga om utförandet av omsorgsarbetet och dess arbetsmiljö. Ämnet syftar även till att utveckla en kommunikativ och ämnesspråklig kompetens. Ämnet är baserat på ett skolförlagt och arbetsplatsförlagt lärande (APL).

Mål för undervisningen i ämnet är att eleven ska utveckla:

- kunskaper om hälsobegreppet och hur arbetet inom vård och omsorg syftar till att upprätthålla hälsan,
- kunskaper om näringslära och kostens betydelse för hälsa och välbefinnande,
- kunskaper om socialtjänstens insatser för barn, ungdomar och familj, personer med funktionshinder samt äldre,
- kunskaper om det normala åldrandet fysiskt, psykiskt, socialt och kulturellt samt kunskap om vård och omsorg vid livets slutskede,
- kunskaper om hur man kan påverka sin egen och andras arbetsmiljö för att förhindra fysisk och psykisk ohälsa och hur man kan medverka till att skapa goda och jämställda arbetsförhållanden,
- kunskaper om smitta, smittspridning och smittspridning förhindras,
- kunskaper om hälso- och sjukvårdens samt socialtjänstens historia och utveckling,
- kunskaper om författningar, organisationer och myndigheter som styr olika verksamheter inom hälso- och sjukvård och socialtjänst,
- kunskaper om lagar och bestämmelser om arbetsmiljö och säkerhet med inriktning mot verksamhetsområdet,
- förmåga att utföra personlig vård, sociala uppgifter, medicintekniska uppgifter, hushållsuppgifter och administrativa uppgifter,

- förmåga att utföra uppgifter utifrån ett estetiskt, etiskt, hygieniskt, rehabiliterande och ergonomiskt arbetssätt,
- förmåga att använda IKT som hjälpmedel för information, kommunikation och dokumentation och
- förmåga att uppvisa ett förhållningssätt som utgår från den enskilda människans önskningskrav och krav på stöd och hjälp för att möjliggöra ett meningsfullt liv, i relation till en biståndsbedömning och/eller vårdplanering.

Kurser i ämnet

Ämnet hälsa, vård och omsorg består av följande kurser.

Vård och omsorgsarbete 1, 200 poäng

Vård och omsorgsarbete 2, 200 poäng

Kurs 2 bygger på kurs 1.

Vård och omsorgsarbete 1

Kursens innehåll ska bidra till grundläggande kunskaper för att förstå och kunna utföra vård- och omsorgsarbete såsom personlig vård, vanligt förekommande medicinsk-tekniska uppgifter, hushållsuppgifter, administrativa uppgifter samt sociala uppgifter. Kunskaper i och erfarenheter av att möta och kommunicera med människor i olika vård- och omsorgssituationer tillhör också innehållet, liksom att belysa etiska aspekter inom området.

Centralt innehåll

- hälsa,
- kostens betydelse för hälsa och välbefinnande,
- personlig vård och omsorg, såsom hygien, tandvård, kost och vätska, vila, sömn och klädsel,
- sociala uppgifter, såsom samtal, kontakt och aktivering,
- kommunikation, bemötande, förhållningssätt, beröring och samarbete/samverkan,
- medicintekniska uppgifter,
- etik i vård- och omsorgsarbete,
- hygien i vård- och omsorgsarbete,
- arbetsställningar och förflyttningsteknik,

Modell för ämnesplaner
2009-03-23
34 (52)

- tekniska hjälpmedel,
- administration och datoranvändning och
- historik.

Kunskapskrav

Bedömningen i kursen vård och omsorgsarbete 1 omfattar faktakunskaper och förståelse samt förmåga att praktiskt utföra vård och omsorgsuppgifter.

Bedömningen gäller elevens förståelse för hur olika förhållningssätt påverkar mötet med brukaren, förmåga till kommunikation och samspel med patient/brukare, anhöriga/närstående och personal. Bedömningen gäller därutöver sociala färdigheter såsom förmåga att arbeta i grupp och visa emotionell förmåga liksom förmåga att iakttä, vara lyhörd och visa omdöme.

Betyget A	Eleven kan dra egna slutsatser genom att knyta samman och reflektera över kunskap om och egen erfarenhet av vård- och omsorgsarbete. Eleven kan även föreslå och pröva alternativa vård- och omsorgshandlingar med hänsyn till situation, sammanhang och organisation.
Betyget B	Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget C	Eleven kan planera, utföra och motivera personligt utformade handlingar för att stödja och hjälpa vårdtagare och begär vid behov handledning. Eleven kan reflektera över och diskutera arbetsmiljö i relation till hälsa. Eleven kan även uppmärksamma patientens/brukarens behov och önskemål samt tillgodose dessa med hänsyn till omgivande faktorer.
Betyget D	Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget E	Eleven kan beskriva hälsobegreppet i relation till vård- och omsorgsarbete samt ge exempel på hälsofrämjande handlingar. Eleven kan även ge exempel på och beskriva centralt innehåll i begreppen vård och omsorg, omvårdnad, socialt arbete och social omsorg. Eleven kan beskriva väsentliga drag i hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens historia och utveckling. Elev kan dessutom beskriva grunderna i näringslära samt kostens betydelse liksom smitta och smittspridning. Eleven kan med handledning utföra personlig vård, sociala uppgifter och hushållsuppgifter samt uppmärksamma den enskildes behov och förutsättningar. Eleven kan med handledning utföra vård och omsorgsarbetet på ett ergonomiskt riktigt sätt. Eleven kan även utföra vanligt förekommande medicintekniska uppgifter och hantera, på ett för arbetet relevant sätt, apparatur och tekniska hjälpmedel med handledning. Eleven kan därutöver använda IKT för information, kommunikation och dokumentation med handledning.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

36 (52)

Vård och omsorgsarbete 2

Kursens innehåll ska bidra till fördjupade kunskaper i att förstå och kunna utföra den personliga vården och omsorgen, vanligt förekommande medicinsk-tekniska uppgifter, hushållsuppgifter, administrativa uppgifter samt sociala uppgifter med ett etiskt, estetiskt, hygieniskt, rehabiliterande och ergonomiskt förhållningssätt. Kursen ger också kunskap om och förståelse av arbetsmiljöns betydelse för hälsa och säkerhet samt kunskap om hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens organisation och styrning. Grundläggande kunskap om det normala åldrandet är också en mycket viktig del i kursen.

Centralt innehåll

- vård och omsorgsarbete utifrån ett estetiskt, etiskt, hygieniskt och ergonomiskt förhållningssätt,
- observation, behandlingar, kontroller och provtagning,
- rehabilitering/habilitering,
- självbestämmande och integritet,
- professionell hållning,
- rapportering och dokumentation,
- biståndsbedömning och vårdplanering,
- organisation, lagstiftning och policydokument,
- arbetsmiljö och säkerhet,
- åldrande och
- vård och omsorg i livets slutskede.

Kunskapskrav

Bedömningen i kursen vård och omsorgsarbete 2 omfattar faktakunskaper och förståelse samt förmåga att praktiskt utföra vård och omsorgsuppgifter.

Bedömningen gäller elevens förmåga att reflektera över professionell hållning samt förståelse av begreppen integritet och självbestämmande samt förmåga att arbeta utifrån dessa. Bedömningen gäller även elevens förmåga att vid vård- och omsorgsuppgifter ha ett estetiskt, etiskt, hygieniskt, rehabiliterande och ergonomiskt förhållningssätt samt förmåga att planera, lösa problem och argumentera.

Betyget A	Eleven kan dra egna slutsatser genom att knyta samman och reflektera över kunskap om och egen erfarenhet av vård- och omsorgsarbete. Eleven kan föreslå och pröva alternativa vård- och omsorgshandlingar med hänsyn till situation, sammanhang och organisation.
Betyget B	Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget C	Eleven kan jämföra och reflektera över hur olika förhållningssätt kan påverka möten mellan patient/brukare och personal samt visa exempel på ett professionellt förhållningssätt. Eleven kan samarbeta med patient/brukare, anhöriga/närstående och personal samt uppmärksamma patientens/brukarens behov och önskemål samt tillgodose dessa med hänsyn till omgivande faktorer. Dessutom kan eleven ge exempel på och resonera kring rådande lagstiftning i vård- och omsorgsarbetet. Eleven kan rapportera och dokumentera, även med hjälp av IKT.
Betyget D	Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget E	Eleven kan beskriva biståndsbedömning och vårdplanering i relation till den enskilda människans behov och önsknings. Eleven kan beskriva relevant lagstiftning och organisation inom verksamhetsområdet samt ge exempel på socialtjänstens insatser för barn, ungdomar och familjer. Eleven kan även beskriva det normala åldrandet samt vård och omsorg vid livets slutskede. Eleven kan planera och utföra vård- och omsorgsuppgifter samt vid behov begära handledning. Med handledning kan eleven rapportera och dokumentera utförda vård- och omsorgshandlingar samt delta i övriga administrativa arbetsuppgifter. Eleven kan också ge exempel på faktorer som påverkar arbetsmiljö och hälsa samt tillämpa relevanta lagar och bestämmelser om arbetsmiljö och säkerhet i sitt arbete.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

38 (52)

Personbilsteknik

Ämnets syfte

Ämnet personbilsteknik syftar till att utveckla elevernas intresse för teknik och tekniskt kunnande med tillämpning inom yrkesområdet personbilsteknik. Ämnet syftar även till att utveckla elevernas kunskap i användning av teknik på ett korrekt sätt i ett givet sammanhang och att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra med problemlösning. Ämnet syftar vidare till att utveckla elevernas intresse för och kunskap om redskap att söka kunskap för att nyttja nya och relevanta tekniska lösningar. Ytterligare syftar ämnet till att utveckla yrkesidentitet och yrkesetik samt ge grund för fortsatt lärande och utveckling inom den kommande yrkesrollen.

Kunskap om system och komponenter som används i personbilar är basen för en personbilmekaniker. Användningen av teknisk utrustning i arbetet med personbilar är omfattande och av betydelse för såväl trafiksäkerhet som miljö. En personbil styrs alltmer av inbyggda datorsystem som ställer krav på specifik kompetens.

Mål för undervisningen i ämnet är att utveckla:

- kunskap om olika system och komponenters konstruktion och funktion samt hur dessa samverkar,
- förmågan att arbeta säkerhets-, miljö- och kvalitetsmässigt samt ta ansvar för maskinella värden, sig själv och andra i olika arbetssituationer,
- förmågan att identifiera och analysera brister och driftsstörningar i fordons system samt avhjälpa dessa,
- förmågan att välja och handa verktyg, andra hjälpmedel samt informationskällor vid arbete med service- och reparation,
- förmågan till initiativ att lösa problem och
- förmågan till samspel med medarbetare och kunder.

Kurser i ämnet

Ämnet personbilsteknik bygger på Fordonsprogrammets karaktärsämnesgemensamma kurser och består av följande kurser.

Motor och drivlina, 500 poäng

Bromssystem, 200 poäng

Chassikomponenter, 100 poäng

Fordonselektronik, 200 poäng

Kurserna är parallella och kan läsas oberoende av varandra. Kursen fordonsselektion bör integreras med övriga kurser där så är lämpligt. Undervisningen i ämnets kurser bör, så långt möjligt, utgå från autentiska arbetsuppgifter som förekommer i arbetslivet.

Motor och drivlina, 500 poäng

Kursen ska bidra till att utveckla kunskaper inom de personbilstekniska områdena motor och drivlina. I kursen ska eleven introduceras i aktuella system inom Otto- och Dieselmotor och drivlina inkluderande såväl manuella som automatiska växellådor. Dessa system utgör delar av det totala antalet system som en personbils funktion och konstruktion är uppbyggd av och kan delas in i. De övriga kurserna i ämnet, bromsar, chassikomponenter och fordonsselektion är andra delar som studeras separat men som samtidigt ingår i ett gemensamt sammanhang med motor och drivlina.

I kursen betonas förståelse för konstruktioner och funktioner inom dessa system samt vikten av att arbeta enligt vedertagen arbetsmetodik och gällande skyddsbestämmelser.

Centralt innehåll

- Ottomotor,
- dieselmotor,
- manuella växellådor,
- automatiska växellådor,
- slutväxlar,
- mekanisk och hydraulisk överföring av drivkraft,
- skyddsföreskrifter,
- arbetsmetodik,
- hjälpmedel,
- lagar och andra regler,
- komponent och funktionskännedom,
- sammanfogningsmetoder,
- informationskunskap,
- kontroll och service,

Modell för ämnesplaner
2009-03-23
40 (52)

- felsökning,
- mätteknik,
- kommunikation och
- kundbemötande.

Kunskapskrav

Bedömningen omfattar elevens förmåga till praktisk problemlösning vid arbete med motorer och drivlinor. Elevens tekniska förståelse på såväl system- som komponentnivå vid utförande av kontroll, felsökning och arbetsmetodik ska bedömas.

Bedömningen utgår ifrån detaljrikedom i elevens beskrivningar och kopplingar till teoretiska förklaringar. Bedömningen utgår också ifrån komplexiteten i de praktiska tekniska problemen och arbetsprocessens systematik, kvalitet, resultat och tidsåtgång.

Bedömningen bör, så långt möjligt, utgå från autentiska arbetsuppgifter som förekommer i arbetslivet.

Betyget A	Eleven kan utföra kvalificerade analyser av komplexa driftstörningar och funktionsfel med utgångspunkt i kunskap om teknisk funktion och konstruktion. Med dessa analyser som grund kan eleven föreslå och åtgärda brister i funktion på motorer och drivlinor med hänsyn till kvalitet och ekonomi för såväl kund som företag. Eleven kan arbeta initiativrikt och systematisk och när förutsättningarna ändras kan eleven ompröva tidigare handlingsval. Efter genomfört arbete kan eleven värdera och dokumentera såväl resultatet som sin egen arbetsprocess utifrån ekonomiska, trafiksäkerhetsmässiga och miljömässiga konsekvenser.
Betyget B	Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget C	Eleven kan beskriva detaljerat hur motor och drivlina fungerar och är konstruerade, dels var för sig, dels hur de är beroende av varandra för fordonets totala funktion. Beskrivningen innehåller även relevanta teorier inom mekanik och fysik som grund för förklaring på tekniska lösningar. Kunskapen om funktion och konstruktion kan eleven använda som en grund för ställningstaganden för att identifiera och lösa olika typer av tekniska problem med varierad komplexitet som kan uppstå i motorer och drivlinor. I samband med arbetsuppgifternas planerande och genomförande kan eleven förklara de lagar och andra regler som styr verksamheten och hur de påverkar arbetet med motorer och drivlinor. I arbetet kan eleven föreslå, välja och använda verktyg och hjälpmedel som är lämpliga för arbetsuppgiften på ett korrekt sätt. I samarbetet med andra kan eleven kommunicera och samarbeta varierat och ändamålsenligt. De resultat eleven uppvisar i samband med arbete på motorer och drivlinor ligger i linje med sedvanliga kvalitetskrav.
Betyget D	Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget E	Eleven kan beskriva den grundläggande principen för hur motor och drivlina fungerar och är konstruerade, dels var för sig, dels hur de är beroende av varandra för fordonets totala funktion. Dessa kunskaper om konstruktion och funktion kan eleven använda som en grund för ställningstaganden för att identifiera och lösa enklare tekniska problem som kan uppstå i motorer och drivlinor. I samband med arbetsuppgifternas genomförande kan eleven beskriva de lagar och andra regler som styr verksamheten och eleven arbetar samtidigt utifrån en medvetenhet om att det finns krav på säkerhet, miljö och kvalitet. I arbetet kan eleven även ta ansvar för maskinella värden, sig själv och andra i sitt agerande. Eleven kan också använda de verktyg och andra hjälpmedel som är lämpliga enligt praxis inom yrket för att lösa de specifika arbetsuppgifterna. I arbetet med att lösa enklare tekniska problem kan eleven anpassa sig till och samarbeta med andra för att nå planerade resultat. Resultatet av elevens arbete i samband med service och reparation är rimligt med tanke på kursens innehåll och nivå.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

42 (52)

Bromsar, 200 poäng

Kursen ska bidra till att utveckla kunskaper inom det personbilstekniska området bromsar. I kursen ska eleven introduceras i aktuella system inom bromsar, såväl hydrauliska som pneumatiska. Bromssystemet utgör en del av det totala antalet system som en personbils funktion och konstruktion är uppbyggd av och kan delas in i. De övriga kurserna i ämnet, motor och drivlina, chassikomponenter och fordonselektronik är andra delar som studeras separat men som samtidigt ingår i ett gemensamt sammanhang med bromsar.

I kursen betonas förståelse för konstruktioner och funktioner inom detta system samt vikten av att arbeta enligt vedertagen arbetsmetodik och gällande skyddsbestämmelser.

Centralt innehåll

- hydrauliska bromssystem,
- pneumatiska bromssystem,
- rörelseenergi och retardation,
- skyddsföreskrifter,
- arbetsmetodik,
- hjälpmedel,
- lagar och andra regler,
- komponent och funktionskänedom,
- sammanfogningsmetoder,
- informationskunskap,
- kontroll och service,
- felsökning,
- mätteknik,
- kommunikation samt
- kundbemötande.

Kunskapskrav

Bedömningen omfattar elevens förmåga till praktisk problemlösning vid arbete med bromssystem. Elevens tekniska förståelse på såväl system- som komponentnivå vid utförande av kontroll, felsökning och arbetsmetodik ska bedömas.

Bedömningen utgår ifrån detaljrikedom i elevens beskrivningar och kopplingar till teoretiska förklaringar. Bedömningen utgår också ifrån komplexiteten i de praktiska tekniska problemen och arbetsprocessens systematik, kvalitet, resultat och tidsåtgång.

Bedömningen bör, så långt möjligt, utgå från autentiska arbetsuppgifter som förekommer i arbetslivet.

Betyget A	Eleven kan utföra kvalificerade analyser av komplexa driftstörningar och funktionsfel med utgångspunkt i kunskap om teknisk funktion och konstruktion. Med dessa analyser som grund kan eleven föreslå och åtgärda brister i funktion på bromssystem med hänsyn till kvalitet och ekonomi för såväl kund som företag. Eleven kan arbeta initiativrikt och systematisk och när förutsättningarna ändras kan eleven ompröva tidigare handlingsval. Efter genomfört arbete kan eleven värdera och dokumentera såväl resultatet som sin egen arbetsprocess utifrån ekonomiska, trafiksäkerhetsmässiga och miljömässiga konsekvenser.
Betyget B	Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget C	Eleven kan beskriva detaljerat hur bromssystem fungerar och är konstruerade. Beskrivningen innehåller även relevanta teorier inom mekanik och fysik som grund för förklaring på tekniska lösningar. Kunskapen om funktion och konstruktion kan eleven använda som en grund för ställningstaganden för att identifiera och lösa olika typer av tekniska problem med varierad komplexitet som kan uppstå i bromssystem. I samband med arbetsuppgifternas planerande och genomförande kan eleven förklara de lagar och andra regler som styr verksamheten och hur de påverkar arbetet med bromssystem. I arbetet kan eleven föreslå, välja och använda verktyg och hjälpmedel som är lämpliga för arbetsuppgiften på ett korrekt sätt. I samarbetet med andra kan eleven kommunicera och samarbeta varierat och ändamålsenligt. De resultat eleven uppvisar i samband med arbete på bromssystem ligger i linje med sedvanliga kvalitetskrav.
Betyget D	Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget E	Eleven kan beskriva den grundläggande principen för hur bromssystem fungerar och är konstruerade. Dessa kunskaper om konstruktion och funktion kan eleven använda som en grund för ställningstaganden för att identifiera och lösa enklare tekniska problem som kan uppstå på bromssystem. I samband med arbetsuppgifternas genomförande kan eleven beskriva de lagar och andra regler som styr verksamheten och eleven arbetar samtidigt utifrån en medvetenhet om att det finns krav på säkerhet, miljö och kvalitet. I arbetet kan eleven även ta ansvar för maskinella värden, sig själv och andra i sitt agerande. Eleven kan också använda de verktyg och andra hjälpmedel som är lämpliga enligt praxis inom yrket för att lösa de specifika arbetsuppgifterna. I arbetet med att lösa enklare tekniska problem kan eleven anpassa sig till och samarbeta med andra för att nå planerade resultat. Resultatet av elevens arbete i samband med service och reparation är rimligt med tanke på kursens innehåll och nivå.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

44 (52)

Chassikomponenter, 100 poäng

Kursen ska bidra till att utveckla kunskaper inom det personbiltekniska området chassikomponenter. Chassikomponenter utgör en del av det totala antalet system som en personbils funktion och konstruktion är uppbyggd av och kan delas in i. De övriga kurserna i ämnet, motor och drivlina, bromsar och fordons elektronik är andra delar som studeras separat men som samtidigt ingår i ett gemensamt sammanhang med chassikomponenter.

I kursen betonas förståelse för konstruktioner och funktioner inom detta system samt vikten av att arbeta enligt vedertagen arbetsmetodik och gällande skyddsbestämmelser.

Centralt innehåll

- hjulupphängning,
- styrsystem,
- hjul,
- fjädersystem,
- ram,
- skyddsföreskrifter,
- arbetsmetodik,
- hjälpmedel,
- lagar och andra regler,
- komponent och funktionskännedom,
- sammanfogningsmetoder,
- informationskunskap,
- kontroll och service,
- felsökning,
- mätteknik,
- kommunikation och
- kundbemötande.

Kunskapskrav

Bedömningen omfattar elevens förmåga till praktisk problemlösning vid arbete med chassikomponenter. Elevens tekniska förståelse på såväl system- som komponentnivå vid utförande av kontroll, felsökning och arbetsmetodik ska bedömas.

Bedömningen utgår ifrån detaljrikedom i elevens beskrivningar och kopplingar till teoretiska förklaringar. Bedömningen utgår också ifrån komplexiteten i de praktiska tekniska problemen och arbetsprocessens systematik, kvalitet, resultat och tidsåtgång.

Bedömningen bör, så långt möjligt, utgå från autentiska arbetsuppgifter som förekommer i arbetslivet.

Betyget A	Eleven kan utföra kvalificerade analyser av komplexa driftstörningar och funktionsfel med utgångspunkt i kunskap om teknisk funktion och konstruktion. Med dessa analyser som grund kan eleven föreslå och åtgärda brister i funktion på chassikomponenter med hänsyn till kvalitet och ekonomi för såväl kund som företag. Eleven kan arbeta initiativrikt och systematisk och när förutsättningarna ändras kan eleven ompröva tidigare handlingsval. Efter genomfört arbete kan eleven värdera och dokumentera såväl resultatet som sin egen arbetsprocess utifrån ekonomiska, trafiksäkerhetsmässiga och miljömässiga konsekvenser.
Betyget B	Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget C	Eleven kan beskriva detaljerat hur chassikomponenter fungerar och är konstruerade. Beskrivningen innehåller även relevanta teorier inom mekanik och fysik som grund för förklaring på tekniska lösningar. Kunskapen om funktion och konstruktion kan eleven använda som en grund för ställningstaganden för att identifiera och lösa olika typer av tekniska problem med varierad komplexitet som kan uppstå på chassikomponenter. I samband med arbetsuppgifternas planerande och genomförande kan eleven förklara de lagar och andra regler som styr verksamheten och hur de påverkar arbetet med chassikomponenter. I arbetet kan eleven föreslå, välja och använda verktyg och hjälpmedel som är lämpliga för arbetsuppgiften på ett korrekt sätt. I samarbetet med andra kan eleven kommunicera och samarbeta varierat och ändamålsenligt. De resultat eleven uppvisar i samband med arbete med chassikomponenter ligger i linje med sedvanliga kvalitetskrav.
Betyget D	Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget E	Eleven kan beskriva den grundläggande principen för hur chassikomponenter fungerar och är konstruerade. Dessa kunskaper om konstruktion och funktion kan eleven använda som en grund för ställningstaganden för att identifiera och lösa enklare tekniska problem som kan uppstå på chassikomponenter. I samband med arbetsuppgifternas genomförande kan eleven beskriva de lagar och andra regler som styr verksamheten och eleven arbetar samtidigt utifrån en medvetenhet om att det finns krav på säkerhet, miljö och kvalitet. I arbetet kan eleven även ta ansvar för maskinella värden, sig själv och andra i sitt agerande. Eleven kan också använda de verktyg och andra hjälpmedel som är lämpliga enligt praxis inom yrket för att lösa de specifika arbetsuppgifterna. I arbetet med att lösa enklare tekniska problem kan eleven anpassa sig till och samarbeta med andra för att nå planerade resultat. Resultatet av elevens arbete i samband med service och reparation är rimligt med tanke på kursens innehåll och nivå.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

46 (52)

Fordonselektronik, 200 poäng

Kursen ska bidra till att utveckla kunskaper inom det personbiltekniska området fordonselektronik. Fordonselektronik utgör en del av det totala antalet system som en personbils funktion och konstruktion är uppbyggd av och kan delas in i. De övriga kurserna i ämnet, motor och drivlina, chassikomponenter och bromsar är andra delar som studeras separat men som samtidigt ingår i ett gemensamt sammanhang med fordonselektronik.

I kursen betonas förståelse för konstruktioner och funktioner inom detta system samt vikten av att arbeta enligt vedertagen arbetsmetodik och gällande skyddsbestämmelser.

Centralt innehåll

- olika tekniker för informationsutbyte,
- logisk och ologisk funktion hos ett fordonssystem,
- elektroniska styr- och Can-bussystem,
- fysikaliska lagar,
- schemaläsning för aktuella system,
- skyddsföreskrifter,
- arbetsmetodik,
- hjälpmedel,
- lagar och andra regler,
- komponent och funktionskännedom,
- sammanfogningsmetoder,
- informationskunskap,
- kontroll och service,
- felsökning,
- mätteknik,
- kommunikation och
- kundbemötande.

Kunskapskrav

Bedömningen omfattar elevens förmåga till praktisk problemlösning vid arbete med fordons elektronik. Elevens tekniska förståelse på såväl system- som komponentnivå vid utförande av kontroll, felsökning och arbetsmetodik ska bedömas.

Bedömningen utgår ifrån detaljrikedom i elevens beskrivningar och kopplingar till teoretiska förklaringar. Bedömningen utgår också ifrån komplexiteten i de praktiska tekniska problemen och arbetsprocessens systematik, kvalitet, resultat och tidsåtgång.

Bedömningen bör, så långt möjligt, utgå från autentiska arbetsuppgifter som förekommer i arbetslivet.

Betyget A	Eleven kan utföra kvalificerade analyser av komplexa driftstörningar och funktionsfel med utgångspunkt i kunskap om teknisk funktion och konstruktion. Med dessa analyser som grund kan eleven föreslå och åtgärda brister i funktion på fordons elektroniska system med hänsyn till kvalitet och ekonomi för såväl kund som företag. Eleven kan arbeta initiativrikt och systematisk och när förutsättningarna ändras kan eleven ompröva tidigare handlingsval. Efter genomfört arbete kan eleven värdera och dokumentera såväl resultatet som sin egen arbetsprocess utifrån ekonomiska, trafiksäkerhetsmässiga och miljömässiga konsekvenser.
Betyget B	Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget C	Eleven kan beskriva detaljerat hur fordons elektroniska system fungerar och är konstruerade. Beskrivningen innehåller även relevanta teorier inom mekanik och fysik som grund för förklaring på tekniska lösningar. Kunskapen om funktion och konstruktion kan eleven använda som en grund för ställningstaganden för att identifiera och lösa olika typer av tekniska problem med varierad komplexitet som kan uppstå i fordons elektroniska system. I samband med arbetsuppgifternas planerande och genomförande kan eleven förklara de lagar och andra regler som styr verksamheten och hur de påverkar arbetet med fordons elektroniska system. I arbetet kan eleven föreslå, välja och använda verktyg och hjälpmedel som är lämpliga för arbetsuppgiften på ett korrekt sätt. I samarbetet med andra kan eleven kommunicera och samarbeta varierat och ändamålsenligt. De resultat eleven uppvisar i samband med arbete på fordons elektroniska system ligger i linje med sedvanliga kvalitetskrav.
Betyget D	Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyget E	Eleven kan beskriva den grundläggande principen för hur fordons elektroniska system fungerar och är konstruerade. Dessa kunskaper om konstruktion och funktion kan eleven använda som en grund för ställningstaganden för att identifiera och lösa enklare tekniska problem som kan uppstå i fordons elektroniska system. I samband med arbetsuppgifternas genomförande kan eleven beskriva de lagar och andra regler som styr verksamheten och eleven arbetar samtidigt utifrån en medvetenhet om att det finns krav på säkerhet, miljö och kvalitet. I arbetet kan eleven även ta ansvar för maskinella värden, sig själv och andra i sitt agerande. Eleven kan också använda de verktyg och andra hjälpmedel som är lämpliga enligt praxis inom yrket för att lösa de specifika arbetsuppgifterna. I arbetet med att lösa enklare tekniska problem kan eleven anpassa sig till och samarbeta med andra för att nå planerade resultat. Resultatet av elevens arbete i samband med service och reparation är rimligt med tanke på kursens innehåll och nivå.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

48 (52)

Handel

Ämnets syfte

Ämnet handel syftar till att utveckla elevens kunskap om handel med varor och tjänster samt ge en grund för yrkesmässig verksamhet inom varuhandel och tjänsteproduktion. Ämnet handel bidrar till att utveckla elevens kunskap om branscher, arbetsuppgifter och förutsättningar för såväl yrkesverksamhet som eget företagande inom handeln.

Undervisningen i ämnet ska dels ge kunskaper om försäljning och marknadsföring inom olika branscher, dels utveckla förmåga och färdighet att kommunicera och möta kunder på ett kvalitetsmedvetet och serviceinriktat sätt. Undervisningen i ämnet ska även utveckla elevens intresse och förståelse för entreprenörskap och fortsatt lärande. Därutöver bidrar ämnet till förståelse för utvecklingen inom elektronisk handel samt ger kompetens att använda IT som verktyg för affärsmässig verksamhet.

Handel med varor och tjänster omfattar många verksamheter inom detalj- och partihandel med branscher som dagligvaror, sport- och fritid, mode och kläder, IT och elektronik, möbler och hemtextil. Ämnet ger kunskap om handelns centrala roll som betydelsefull länk mellan tillverkare och konsumenter.

Ämnet ska bidra till elevens allsidiga utveckling, liksom till utveckling av yrkesidentitet i kommande yrkesroll.

Mål för undervisningen i ämnet är att eleven ska utveckla:

- kunskap om handel med varor och tjänster samt förståelse för yrkesverksamhet och företagande inom handels- och tjänsteföretag,
- kunskap om försäljning och marknadsföring samt lagar och etiska regler inom området,
- förmåga och färdighet att kommunicera med kunder på ett serviceinriktat, kreativt och kvalitetsmedvetet sätt,
- förmåga att bedöma och presentera bransch- och produktinformation,
- färdighet att utforma säljstödsmaterial och varuexponeringar,
- kunskap om och förståelse för arbets- och miljöfrågor inom handeln,
- förståelse för lönsamhet och ekonomiska sammanhang och
- kunskap om butiksetablering, affärsutveckling och ledarskap.

Kurser i ämnet

Ämnet handel består av följande kurser.

Bransch- och produktkunskap, 200 poäng

Försäljning och marknadsföring, 200 poäng

Bransch- och produktkunskap, 200 poäng

Kursen bidrar till kunskap om varuhandelns och tjänsteföretagens branscher och arbetsuppgifter. Kursen utvecklar kunskap om produkter samt ger erfarenhet av att använda olika källor för information och produktjämförelser.

Kursen skapar förståelse för samband mellan konsumtion, hälsa och miljö. Kursen stimulerar intresset för konsument- och miljöfrågor inklusive hållbar utveckling samt utvecklar förmågan att diskutera frågor kring etik, kvalitet och säkerhet.

Kursen ger färdighet i att använda informationsteknik för att söka, granska och sammanställa fakta för olika branscher och olika produktområden inom handeln.

Kursen behandlar också betalningsformer, prissättning och lönsamhet samt servicefrågor inom olika branscher. Därutöver utvecklar kursen kunskap om hur ett sortiment byggs upp och betydelsen av rätt sortimentssammansättning ur målgrupps- och lönsamhetsperspektiv

Centralt innehåll

- säljplanering, administration och uppföljning,
- sortimentsfrågor och produktjämförelser,
- service och kundrelationer,
- konsumentfrågor och produktsäkerhet,
- kassaarbete och betalningsformer,
- prissättning och ekonomiska beräkningar,
- bransch- och produktkunskap,
- säkerhet, lagar och regler,
- datorn som verktyg och
- miljöfrågor och miljömärkning.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

50 (52)

Kunskapskrav

Bedömningen omfattar elevens förmåga att omsätta kunskaper om branscher och produktområden till praktisk handling samt att söka, sovra och bearbeta information. Bedömningen gäller också elevens förmåga att arbeta serviceinriktat och ansvarstagande i samspel med kunder och medarbetare, utifrån både ett lönsamhets- och ett etiskt perspektiv. Elevens förmåga att arbeta ergonomiskt riktigt, kvalitets- och miljömedvetet bedöms också.

Betyg A	Eleven kan göra kvalificerade analyser av olika slags information från olika områden och tillämpa denna vid utförande av arbetsuppgifter inom området. Dessutom kan eleven diskutera kring frågor om hur handels- och tjänsteföretags olika funktioner är uppbyggda och utifrån detta ge förslag till förändringar som kan leda till ökad konkurrensförmåga och lönsamhet i handels- eller tjänsteföretag. Eleven kan motivera och förklara sina ställningstaganden på tydligt och klart sätt.
Betyg B	Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyg C	Eleven kan utföra olika arbetsuppgifter inom området och själv välja lämpliga arbetsmetoder. Eleven kan även bedöma och värdera sitt resultat utifrån olika perspektiv samt redovisa relevant fakta om olika branscher och produkter. Eleven kan också förklara och beskriva handelns utveckling både nationellt och internationellt. Eleven kan i samarbete med andra visa exempel på god kommunikationsförmåga.
Betyg D	Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyg E	Eleven kan beskriva och diskutera runt de vanligast förekommande arbetsuppgifter och verksamheter som finns inom handels- och tjänstesektorn. Eleven kan även agera serviceinriktat och med handledning utföra olika slags arbetsuppgifter inom området. Eleven kan på olika sätt söka bransch- och produktinformation samt välja ut, sammanställa och presentera informationen. Eleven kan bedöma frågor angående sortiment, prissättning och lönsamhet, även utifrån de krav som ställs på miljö, säkerhet, etik och kvalitet. Eleven kan arbeta på ett ergonomiskt och effektivt riktigt sätt, i arbetssituationer inom branschen.

Försäljning och marknadsföring, 200 poäng

Kursen ska bidra till både bred och djup kunskap om försäljning och marknadsföring inom handels- och tjänsteföretag. Kursen ger kunskap om kundorienterat säljarbete inom olika försäljningsformer, liksom om säljstimulerande åtgärder utifrån syfte, målgrupp och god affärsetik.

Kursen ger även kunskap om säljkampanjer, varuexponering och utvecklar färdighet i att på ett kreativt sätt utforma och producera säljstödsmaterial med digitala hjälpmedel.

Kursen utvecklar förståelse för betydelsen av goda affärsidéer och deras betydelse vid val av säljfrämjande åtgärder samt behandlar lönsamhet och konkurrensförmåga med utgångspunkt i ett kund- och marknadsorienterat synsätt och entreprenörskap.

Kursen ger kunskap om lagar och etik, affärsidéns betydelse vid val av säljfrämjande åtgärder, datorstöd i säljarbetet samt om säkerhetsfrågor och ekonomi.

Centralt innehåll

- säljarbete och säljsamtal,
- affärsidé och säljmiljö,
- marknadsföring och säljkampanjer,
- omvärldsanalys och marknadsundersökningar,
- marknads- och säljplan,
- konkurrensmedel,
- produktexponering och säljstödsmaterial,
- snabbtextning och säljstödsmaterial,
- lönsamhet och konkurrensförmåga,
- konsument- och marknadslagar,
- näthandel och digital kompetens och
- etiska regler, miljö och säkerhet.

Modell för ämnesplaner

2009-03-23

52 (52)

Kunskapskrav

Bedömningen omfattar elevens förmåga att omsätta kunskaper om försäljning och marknadsföring för olika produktområden till praktisk handling samt att söka, sörja och bearbeta information. Bedömningen gäller också elevens förmåga att arbeta serviceinriktat och ansvarstagande i samspel med kunder och medarbetare, utifrån både ett lönsamhets- och ett etiskt perspektiv. Elevens förmåga att arbeta ergonomiskt riktigt, kvalitets- och miljömedvetet bedöms också.

Betyg A	Eleven kan analysera och kommentera säljarens roll i olika typer av företag och här tillämpa kunskaper inom olika produkt- och branschområden. Därutöver kan eleven redovisa och analysera ekonomiska beräkningar inom området, samt argumentera kring olika alternativ.
Betyg B	Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyg C	Eleven kan genomföra säljsamtal utifrån ett kundorienterat och målinriktat säljarbete inom handel med varor och tjänster. Eleven kan även utifrån relevanta perspektiv planera, genomföra och utvärdera olika arbetsuppgifter i samband med kundsamtal. Därutöver kan eleven använda olika tekniker och programvaror vid planering, genomförande och uppföljning av säljarbete samt anpassa framställningen till olika säljsituationer.
Betyg D	Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda (X kap. Y § gymnasieförordningen).
Betyg E	Eleven kan utföra säljarbete och tillämpa etiska regler, lagar och bestämmelser inom området. Eleven kan dessutom ge exempel på olika säljsamtal samt här diskutera och motivera egna ställningstaganden. Eleven kan göra kalkyler och ekonomiska beräkningar i samband med försäljning samt använda utrustning och hjälpmedel på ett ergonomiskt riktigt sätt.